

EGO

MAANDBLAD VAN DE
DIENST HUMANISTISCH
GEESTELIJKE VERZORGING
IN DE KRIJGSMACHT

nr. 11 – november 1982
21e jaargang

Abonnementsprijs f 12,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch
Geestelijke Verzorging te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Wim Heij (voorzitter),
Jacques van den Blink (sekretaris),
Frank Spoelstra (eindredacteur),
Klazien van Brandwijk, Hans Schonk,
Cher Turèl, Paul Vonk.

Adres red. en admin.:

Bureau hoofdraadsman
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist.
Tel. 03404-14436.

Vaste medewerkers:

Seine van de Belt, Bert Brounts,
Adriaan Bijl, Anton Constandse,
Sietse van der Hoek, Ruud Janssen,
Jan Kooijman, Willy Lohmann, Frits
Maas, Leo van Opzeeland, Rien
Robijns, Adriaan Soeterbroek, Jan
Stoof, Frans Wermer, Koos van de
Wetering, Hans van Wissen.

Vormgeving:

Joop van Rossum/Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

Coornherthuis	2
Popstromingen	4
Sociale verdediging	6
KMA-cadet	8
Natuurkalender '83	9
Nationalisme	10
Tempest	11
Gast in EGO: HIVOS	14
Humanist van het jaar	15
Het Nederlandse voetbal	16
Klaus Staeck	18
Boeken/bladen/brochures	21
Berichten	21
Vaste prik	22
EGO-puzzle	23

Medewerkers en oud-medewerkers van

Geef nooit de schuld van het geweld aan Jan Soldaat
Als er vermoord is en geplunderd en mishandeld en verkracht
Hij deed het enkel ter bescherming van de staat
En bovendien heeft hij die oorlog niet bedacht.
Bij elke vrouw die hij verkrachtte zei hij zachtjes een gebed
Want van nature was-ie vroom en principieel, maar nood breekt wet
Je moet concessies doen uit liefde voor je land
En bovendien kreeg hij bevel van de sergeant.

Geef nooit de schuld van het geweld aan de sergeant
Want een bevel is een bevel en hij deed enkel maar z'n plicht
Als kleine schakel in het grotere verband
Hij heeft een nummer en een rang maar geen gezicht
Hij weet van niets want hij is vroeger op de kaderschool geweest
Waar men zijn mankracht exploiteerde met voorbijgaan aan z'n
geest
Hij gaf alleen z'n kennis aan de jongens door
En bovendien kreeg hij bevel van de majoor

Geef nooit de schuld van het geweld aan de majoor
Die kleine goedzak met die snor en dat begrijpende gelaat
Hij stemt op links en zondags zingt-ie in het koor
En hij beloofde trouw aan koningshuis en staat.
Maar zijn beleid werd uitgestippeld door de generale staf
Hij voerde uit wat zij dicteerden en daar is de kous mee af
Het leger deed nooit een beroep op z'n verstand
Het denken werd voor hem gedaan door hogerhand.

Geef nooit de schuld van het geweld aan hogerhand
Want hogerhand voert enkel uit wat de bevolking hem gebiedt
We leven immers in een democratisch land
Daarom, veroordeel hoge ambtenaren niet.
Doen de soldaat en de sergeant en hogerhand soms wat extreem
Dan komt dat enkel omdat zij zijn voortgebracht door dit systeem
Dat maakt van brave burgers beesten zoals zij
En het systeem komt voort uit deze maatschappij.

Maar geef de schuld vooral niet aan de maatschappij,
Waarvan het overgrote deel het land aan bloedvergieten heeft,
De maatschappij, gewone mensen zoals wij,
Door wie intens naar rust en vrede wordt gestreefd.
Maar de soldaat en de sergeant en hogerhand en allemaal
Vergeten af en toe de normen, de ethiek en de moraal.
En gisteren las ik in een boek, ik schrok me rot:
Wij mensen zijn het werktuig in de hand van God,
Dus geef de schuld van het geweld maar aan de Heer
Die kan ertegen en dan lult er niemand meer!

Ron Klipstein

EGO zegt waarop 't slaat

Coornherthuis kreeg weekend-bezoek

Op het weekend van 4 en 5 september kwamen ± 60 vrouwen, mannen en kinderen naar Zeist voor een informele kennismaking met het nieuwe Coornherthuis, dat een jaar geleden in gebruik is genomen.

Op zaterdagmiddag stond in het teken van (hernieuwde) kennismaking een ontmoeting. Na een openings- en roetings-woord van de directeur aan het Coornherthuis werden mensen die elkaar nog niet of amper kenden door middel van een spel met elkaar in contact gebracht.

De kennismaking eindigde, na een rondleiding door het huis, bij een aperitief in de hal. Tijdens het koud aperitief leek het alsof de mensen elkaar al jaren kenden.

Opvallend was de bereidwilligheid van de aanwezigen een handje mee te helpen bij de organisatie en huisvesting. Vrouw, man, meisje, jongen, iedereen hielp mee.

Het avondprogramma werd voor een groot deel door Ron Klipstein, zanger o.a. in de jeugdgevangenis van Zutphen, cabaretier ingevuld. Hij schreef speciaal voor dit optreden een liedje, waarvan we de tekst hiernaast hebben genomen.

Om de kosten van het weekend nogszins te helpen dekken werd het avondprogramma afgesloten met een tombola.

Tot diep in de nacht werd er verder gepraat, gediscussieerd, enz. enz. Op zondagmorgen om 7 uur waren de

eerste mensen al weer in de weer om het ontbijt te verzorgen. Anderen sponzen met stofzuigers, vuile vaat en lege flesjes.

Na het ontbijt vulde iedereen „eigenwijs” de ochtend in. Wandelend, discussiërend, film-kijken, sjoelend of „lekker kletsend”.

Medewerkers/sters van de dienst HGV en hun naasten hebben elkaar in een andere sfeer en op een andere wijze kunnen leren kennen. Achter namen kregen mensen nu zo ook een gezicht.

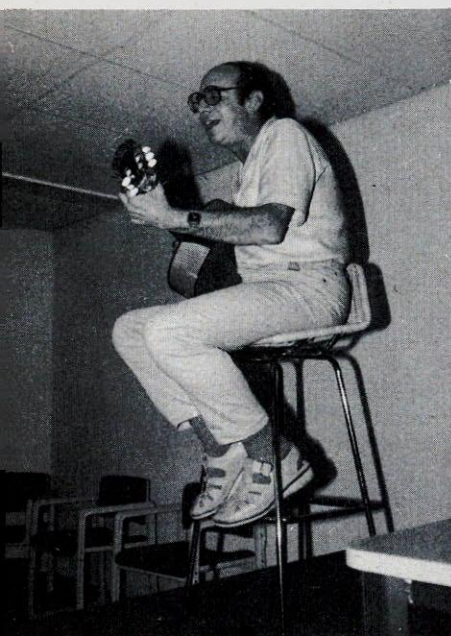
Keukendienst

De tuinzijde op 't westen

Als afsluiting van het weekend was er een lunch en na het opruimen en het terugbrengen van de zalen in de oorspronkelijke staat, vertrokken de huiswaarts. Terugkijkend op een geslaagd weekend.

*Klazien van Brandwijk
(foto's Frank Spoelstra)*

Cabaretier Ron Klipstein

Een clubje (oud-)medewerkers in de hal onder het toezien van Coornhert

Popstromingen (6)

De oorsprong van de Amerikaanse rockmuziek wordt vrijwel altijd gekoppeld aan het tumultueuze karakter van de jaren zestig. De anti-Amerikaanse generatie roerde de trom en voor de meeste observatoren vormde de rockmuziek de rechtstreekse uitdrukking, zoniet de oorzaak van een snel om zich heen grijpende protestbeweging. Deze beweging onder Amerikaanse jongeren, die haar basis vond bij scholieren en studenten, vatte zichzelf op als anti-kapitalistisch, anti-kommercieel en anti-oorlog. De grammofoonplatenindustrie deed haar uiterste best aan die stemming tegemoet te komen: protestsongs en anti-oorlogssongs rolden van de persen. Op het ritme van de rock trokken demonstrerende jongeren op tegen Pentagon en Witte Huis, de klanken van de rock begeleidden de grote uittocht van de hippies uit de wereld die door de ouderen verpest was. Van „Rock 'n Roll” tot „Rock'n'Revolution”: had de platenindustrie haar ziel aan de duivel verkocht of telde slechts de enorme omzetting die de platenverkoop jaarlijks te zien gaf?

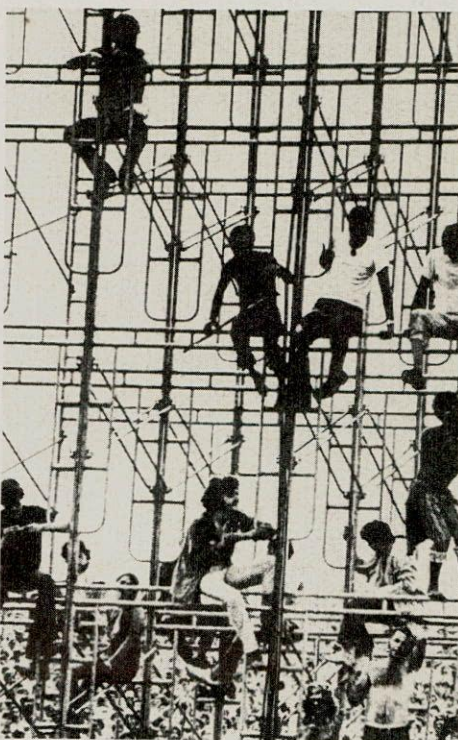
Anti-Amerikaanse generatie

Begin zestiger jaren tekende zich in de Verenigde Staten een economisch en politieke crisis af die zich in de daarop volgende jaren zou uiten op drie terreinen: de rassenonlusten in de zwarte ghetto's, de escalatie van de oorlogsspanningen in Zuid-Oost-Azië, en de crisis in het onderwijs. De toenemende vraag naar geschoolde arbeidskrachten had geleid tot een explosieve groei van het aantal studenten en scholieren. De zich in snel tempo doorzettende automatisering leidde er echter al spoedig toe, dat lang niet iedereen die onderwijs gevolgd had ook op een lukratieve baan kon rekenen. In 1964 was van de 4,8 miljoen werklozen in de USA meer dan 2 miljoen tussen de 14 en 18 jaar oud.

Bovendien waren de faciliteiten van de onderwijssector op het gebied van gebouwen en leerkrachten onvoldoende om de grote toeloop op te vangen. Vooral de zwarte studenten in de zuidelijke staten werden hier de dupe van. Tegen dit soort discriminatie richtten zich de eerste activiteiten van de studentenbeweging. De sit-ins die studenten organiseerden om op een symbolische manier de universiteitsgebouwen te bezetten groeiden uit tot de „Civilrights-Movement”, waarbij talloze studenten naar de zuidelijke staten trokken om daadwerkelijke steun te verlenen aan de strijd van de negerbevolking tegen armoede en onrecht.

Aan de universiteiten werd inmiddels de SDS opgericht, Students for Democratic Society, een studentenorganisatie die haar agitatie vooral richtte tegen ondemocratische verhoudingen, tegen de atoombewapening en tegen de oorlog in Vietnam. In de alom georganiseerde „Teach-

Ins” werden felle discussies aan deze onderwerpen gewijd. De morele crisis waarin de Amerikaanse overheid kwam te verkeren door oa. het gerucht makende U-2 spionageschandaal, de invasie in de Cubaanse Varkensbaai, de moord op president Kennedy en de uitbreiding van de Vietnam-oorlog, droeg bij tot een radikaliserende van deze beweging. De radikaliserende kende twee varianten: enerzijds de opkomst van politiek extremistische groeperingen binnen de SDS, anderzijds de grote weigering van de hippiebeweging. Aanzienlijke aantallen studenten verlieten het onderwijs en gingen samenwonen in leefgemeenschappen op het

platteland of in de steden, waar ze wijkten met lage huurprijzen in gebruik namen: de East Village in New York, maar vooral aan de Westkust: Haight Ashbury in San Francisco en Sunset Strips in Los Angeles. Door hun lange haren, hun alternatieve kleding en ook door de rockmuziek die zij aanhingen versymboliseerden de hippies hun bevrijding uit de konsumptiemaatschappij. Zij werden de „love-generation” genoemd.

San Francisco Sound

Kwam de Rock 'n Roll en de Britse Beatmuziek voornamelijk voort uit de Rhythm and Blues, de Amerikaanse rock van de zestiger jaren wordt in belangrijke mate mede bepaald door de folkmusic, die tegen het eind van de jaren vijftig een bloeiperiode kende aan de universiteiten en colleges (Zie Popstromingen 4). Vooral in San Francisco ontwikkelde zich een rockcultuur die dreef op de inbreng van voormalige folkmuzikanten.

Binnen het aanvankelijk isolement van de hippiewijken en door het ontbreken van grote grammofoonplatenmaatschappijen (die geconcentreerd waren in het nabijgelegen Los Angeles) kon er een muziek ontstaan die vooral verspreid werd via liveconcerten. Veel van de oorspronkelijke San Francisco-bands leefden zelf in hippie-communes en exploreerden een levensstijl die gekenmerkt werd door meditatie, extase, marihuana, vrije sex en muziek.

Vanuit deze kulturele achtergrond hadden de popgroepen aanvankelijk meer belangstelling voor het geven van „free concerts” dan voor het tekenen van een platencontract. Maar toen de platenmaatschappijen sukses roken stonden ze in de rij met ongekend hoge aanbiedingen, bevreesd als ze waren om weer eens de boot te missen, zoals dat gebeurd was met de rock 'n roll en de beat. Eenmaal een groep voor veel geld gekontrakteerd bestond het grootste probleem voor de platenmaatschappijen erin de sfeer van de live-optredens, die voor de waardering van de meeste westcoast-groepen essentieel werd geacht, op de plaat over te brengen. Dat was geen eenvoudige taak want de invloed van de veelvuldig gebruikte softdrugs kwam niet alleen tot uiting in de muziek, maar ook in de hele entourage van de optredens: de muziek werd begeleid

oor een kleurige lichtshow en stroboskooplampen en vloeistofdial's die de zaal in een hallucinerende ruimte ontvoerden.

Via geldverslindende campagnes werd de „San Francisco Sound” of de „Westcoast Sound” door de muziekindustrie de wereld ingeslingerd. Maar ondanks alle publiciteit boekten de groepen in eerste instantie nauwelijks succes op de hitlijsten. De enige uitzonderingen vormden enige matige noteringen van de Los Angeles-groep The Doors en één single van Jefferson Airplane uit San Francisco. Het grootste promotie-rasco leverde de campagne op rond de groep Moby Grape, waarbij de betreffende platenmaatschappij in de tijd van de Beatle-rage vijf singles tegelijkertijd op de markt bracht, onder overigens enig succes te boeken.

Van de andere kant was het succes van de Westcoast-groepen op de elpeemarkt aanzienlijk groter. Denk aan The Greatful Dead, Big Brother and The Holding Company of The Tamas and the Papas. Dit duidt op een belangrijke verschuiving in de popmuziek.

Elpee-muziek

De langspeelplaat was van oudsher het domein van de volwassen luisteraar. Dat was een van de redenen voor het verschijnsel, dat de markt aan de 45-toeren-single gemakkelijk overheerst kon worden door het jongere, minder draagkrachtige publiek. Illustratief hiervoor is ook dat de folkmusic, die gericht was op de oudere jeugd voor wie de rock 'n roll (vooral op singles) te kinderachtig was, hoofdzakelijk op elpees verspreid werd. Nu was er voor het eerst sprake van bands die speelden binnen de traditie van de popmuziek,

en die zichzelf ook als zodanig opvat-ten, maar meer elpees verkochten dan singles.

Deze verandering vindt een echo op een ander terrein: het medium voor popmuziek in de Verenigde Staten was tot dan toe steeds de AM-radio geweest, beluisterd door de jeugd en door huisvrouwen. De FM-radiostations waren meer gericht op de meer kulturele programma's zoals klassieke muziek, waarvoor een betere geluidskwaliteit noodzakelijk werd geacht. Nu doet zich het verschijnsel voor dat steeds meer FM stations overschakelen op popmuziek, en wel op die popmuziek die vooral op elpees wordt uitgebracht. Dit soort muziek werd al snel samengevat onder de verzamelnaam „progressive rock”. Gelijktijdig met de opkomst van de langspeelplaat als popmedium zien we een verbetering van de technische kwaliteiten van de grammofoonplaat met als blikvanger de invoering van de stereo-sound, die door de industrie wordt gebruikt als een onderdeel van haar verkoopstrategie ten aanzien van elpees. Daarmee was de materiële en commerciële basis gelegd voor een nieuw soort popmuziek, waarvan het opvallendste kenmerk was het doorbreken van de beperkingen van de 45-toeren-single (nummers van maximaal 3 minuten) en het loslaten van de nadruk op hit-singles.

Underground

De grotere muzikale mogelijkheden die de elpee aan de muzikanten bood kwam bijvoorbeeld tot uiting in de gemiddelde tijdsduur van de nummers, die aanzienlijk langer werden, opgevuld met uitgebreide solo's en improvisaties of herhalingen, die in de San Francisco-scene al eerder waren toegepast om LSD-ervaringen uit te beelden. Muzikale experimenten

en de verwerping van elke muzikale structuur maakten opgang. Als gevolg hiervan werden ook talrijke invloeden van buiten de popmuziek binnengehaald: jazz, Indiase muziek, klassieke muziek enz. Deze experimentele fase van de elpee-pop, waarvan het hoogtepunt rond 1967 ligt, wordt door de platenmaatschappijen na enige tijd voorzien van het etiket „Underground”, waarmee men afstapt van het exclusieve hippie-image van de westcoastgroepen. De bekendste Californische band in deze stroming is The Mothers of Invention met Frank Zappa als inspirator. In New York maakt de Velvet Underground furore met Lou Reed, ook al door de belangstelling die pop-art-kunstenaar Andy Warhol voor hen toont.

Als een reactie op de experimenten van de underground ontstaat er binnen de „progressive rock” echter weldra ook een tendens terug naar de eenvoud van de wortels van de Country and Western of Rhythm and Blues. Bob Dylan neemt een elpee op in Nashville, het centrum van de Country-muziek, met als titel „Nashville Skyline” en ook The Byrds brengen een elpee uit met de veelzeggende titel „Sweetheart of the Rodeo”. Ook blanke bluesbands worden opgericht, zoals The Blues Corporation, Blood Sweat and Tears, ►

*soldaat: blijf van m'n
lijfswacht*

The Paul Butterfield Bluesband. Via de impulsen van Britse beatmuziek komen de Amerikaanse artiesten zo weer terecht bij de wortels van de rock'n'roll, waarbij de rock'n'roll zelf als een moeilijke – commerciële – klip omzeild wordt. Maar al was deze muziek anders van aard dan de experimentele underground, zij was evenzeer gemaakt voor elpees, niet gericht op hitsukcessen, meer om naar te luisteren dan om op te dansen. Dat bleek ook uit de ernst waarmee de muziek werd opgevat: als een cultureel erfgoed en niet als een wegwerpproduct zoals dat gebruikelijk is voor amusementsmuziek.

Versplintering

De nieuwe popmuziek vond zijn culminatiepunt in massaal bezochte popfestivals als Monterey en Woodstock. Ze werden beschreven als getuigenis van een generatie tegen oorlog en corruptie, vóór vrede en liefde. Maar zoals vaak schuilt in de monumentale uitdrukking tevens een aanduiding van het verval. Eind zestiger, begin zeventiger jaren geven het beeld te zien van een versplintering in de popmuziek. Enerzijds weerspiegelde deze situatie als het ware de toestand onder de Amerikaanse jeugd: de hippiebeweging was door haar eigen groei geëxplodeerd en de democratische studentenoppositie was aan repressie en interne verdeeldheid ten onder gegaan.

Anderzijds was de versplintering ook uitdrukking van de enorme uitbreiding die de popmuziek had ondergaan, en van de talrijke invloeden die erin waren opgenomen. De uitbreiding van het publiek leidde ertoe, dat popmuziek steeds minder een zaak van jongeren alleen werd, aangezien ook de oudere generatie, die was opgegroeid met rock'n'roll en beatmuziek, trouw bleef aan het genre. Vanuit de muziekbusiness bekeken betekende dit een enorme uitbreiding van de platenbranche en van het aantal professionele musici. De popmuziek, ontstaan als een alternatief van de jeugd voor de amusementsmuziek van de ouderen, vormde nu zelf het centrum van de amusementsmuziek. Vele jongeren die waren begonnen als bestormers van het bastion van de Amerikaanse populaire muziek waren nu zelf machtige managers.

Bert Brounts

DISCOGRAFIE

Jefferson Airplane: Surrealistic Pillow (1967) RCA LSP 3766
The Doors: The Doors Elektra K 42012 (1967)
Big Brother and The Holding Company: Cheap Thrills (1968) CBS S63392
Mothers of Invention: We're only in it for the money (1967) Verve 1710 012
Velvet Underground: Velvet Underground and Nico (1967) Verve 1710 004 (onlangs heruitgebracht: Verve 2485 118 03)

boeken

In september organiseerde het Defensie Studiecentrum een symposium over de vraag: „Alternatieven voor afschrikking in Europa: Mogelijk of onmogelijk?”

Demissionair minister van defensie Hans van Mierlo vroeg zich in zijn openingstoespraak af, of de aandacht van de oorlog niet te veel op de middelen is gericht en te weinig naar de oorzaken van oorlog. Zijn vraag bleek zeer juist, want de vijf inleiders die hun licht lieten schijnen over de Navo-strategie, de afschrikking en de alternatieven spraken alleen over de (gewelds)middelen. Daarmee toonden zij weer eens de alledaagse vanzelfsprekendheid aan van het idee dat geweld alleen met geweld is te bestrijden. Einstein heeft het ook in 1982 nog bij het rechte eind, dat de atoombom alles heeft veranderd, behalve het denken van de mensen.

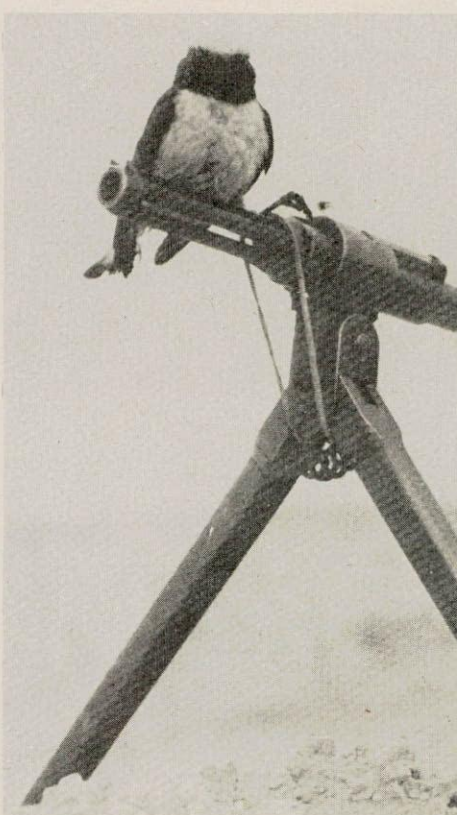
Kort geleden verscheen de (uitgebreide) vertaling van het eerste deel van het in 1973 gepubliceerde boek van Gene Sharp The Politics of Non-violent Action. Het kreeg de titel „Macht en strijd, theorie en praktijk van het geweldloze verzet”. Dit boek kan een aanzet geven tot verandering van denken en handelen.

Gene Sharp's boek kan niemand die geïnteresseerd is in het oplossen van conflicten, ongelezen laten, ook al heeft hij/zij nog zoveel reserves ten aanzien van niet-gewelddadige vormen van verzet. Zijn benadering is in de eerste plaats die van een wetenschapsbeoefenaar en niet die van de

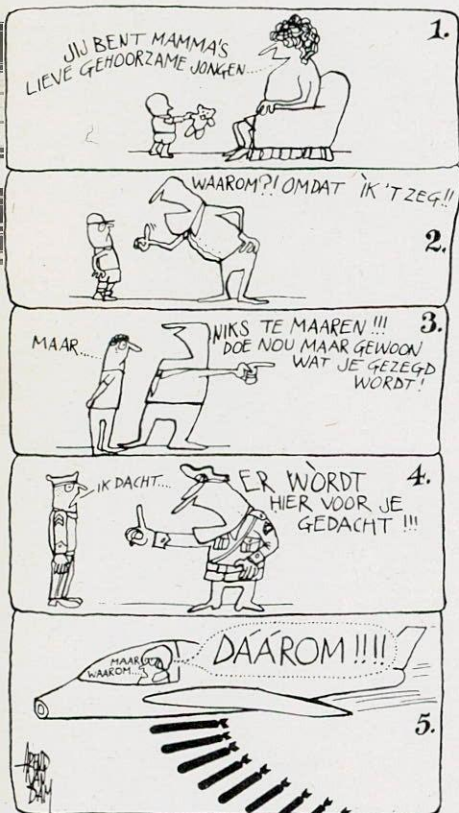
propagandist van een overtuiging of een leer. Hij toont aan door wetenschappelijke analyse, dat de vanzelfsprekende weg van het geweld vaak irrationeler en minder effectief is dan de niet-gewelddadige actie.

Als men voor de gewelddadige strijd kiest, dan stelt men de eigen macht **tegenover** die van de ander. Kiest men voor niet-gewelddadige actie, dan gaat men uit van een andere gedachte door Sharp genoemd: het geloof dat de uitoefening van macht afhankelijk is van instemming van degenen die aan die macht zijn onderworpen; men kan die macht onder controle brengen en zelfs vernietigen als die instemming wordt onthouden. Elke regering is n.l. afhankelijk van de samenleving die zij bestuurt en kan machteloos worden gemaakt en verzwakt door haar machtsbronnen los te weken. Het ligt in de lijn van niet-samenwerken met de vijand en wel doorwerken in het eigen systeem. Daarbij kan een ieder meewerken: verpleging, spoorwegpersoneel, politie, ambtenaren, arbeiders, onderwijzend personeel etc.

Sharp waarschuwt terecht tegen de illusie als zou niet-gewelddadige actie een betrekkelijk veilige methode van

Verdediging: alternatief voor afschrikking

verzet zijn. De tegenstander kan tot harde maatregelen overgaan en zal daartoe vaak meer geneigd zijn naarmate het gewelddoos verzet succesvoller is in het uithollen van machtsposities.

Al in 1548 beschreef Etienne de la Boétie in „de Vrijwillige slavernij” het vreemde, vaak onbegrijpelijke, maar nu eenmaal bestaande feit dat massa's bereid zijn zichzelf te onderdrukken. Het is daarom begrijpelijk dat Gene Sharp in de eerste hoofdstukken het fenomeen macht en de wijze waarop deze kan worden gecontroleerd aan een nader onderzoek onderwerpt.

Sharp constateert dat tyrannie en onderdrukking voort kan komen uit een machteloos gevoel bij een volk ten opzichte van repressie, straf en controle. Ook uit morele verplichting om te gehoorzamen (religieuze principes of uit algemeen belang). En tenslotte uit eigen belang of onverschilligheid: het is beter of gemakkelijker om te gehoorzamen.

Na deze analyse van het verschijnsel van de macht komt Sharp toe aan de eigenlijke beschrijving van de niet-gewelddadige actie. In het boek wor-

den 198 aktiemethoden besproken, die in het verleden en nog steeds worden toegepast door enkelingen, groepen en regeringen. Hij maakte korte metten met de mythe van de zachtzinnigheid waarmee de gewelddoosheid zo vaak wordt geassocieerd. Niet-gewelddadige actie is een strijdmethode zoals oorlog dat is. Hij benadrukt sterk dat organisatie en training noodzakelijk zijn wil men met niet-gewelddadige actie succes hebben. Het is een **techniek** tot vermindering en eventuele vernietiging van de macht van de tegenstander. Het valt niet te ontkennen dat deze techniek ten goede en ten kwade gebruikt kan worden. Maar deze techniek zal alleen effect sorteren als het voldoende draagvlak kent in het volk.

Technologische ontwikkelingen in moderne bewapening, communicatie, politiemethodes, transport, computers dragen alle bij tot verdere concentratie van macht en tot een vermindering van democratie en vrijheid. Hierdoor wordt het vermogen van de burgers om politieke macht onder controle te houden, sterk verminderd. De gevolgen met betrekking tot gewelddoos actie zijn daarentegen totaal verschillend. Dit boek toont aan dat deze methode juist centralisatie van macht en geweld voorkomt en draagt door haar aard bij tot spreiding van macht over de gehele samenleving. Deze spreiding maakt het voor de burgers uiteindelijk gemakkelijker om de macht van bestuurders onder controle te houden. Dit toenemende vermogen tot volksinvloed bevordert democratie en vrijheid.

De vraag of het vooruitzicht te zullen stuiten op gewelddoos verzet een potentiële aanval er van zal weerhouden een land aan te vallen, wordt niet in dit boek beantwoord. Uit andere publicaties van Sharp blijkt echter dat hij deze vraag positief beantwoordt. Dit zal dan via een goed begeleid, geleidelijk proces werkstelligd moeten worden, waarin vooralsnog zowel de militaire als de sociale verdediging naast elkaar zullen bestaan.

Vier van de vijf inleiders tijdens het bovengenoemde symposium over „Alternatieven voor afschrikking in Europa: Mogelijk of onmogelijk?” zagen de noodzaak in van de nucleaire afschrikking. Wapens die de totale

Macht en strijd

Theorie en praktijk van geweldloze actie

Gene Sharp

Een uitgebreide versie van deel een van *The Politics of Nonviolent Action*, het standaardwerk op het gebied van geweldloze strijd. Een andere kijk op macht, de techniek van geweldloze actie, de geschiedenis, methoden en resultaten.

vernietiging in zich dragen en vele, vele mensen een steeds groter gevoel van onveiligheid hebben gegeven.

De filosoof Mikailo Markovic wees er in dit verband op (tijdens het in augustus jl. in Hannover gehouden achtste wereldkongres van de International Humanist and Ethical Union), dat staten door hun militaire wapentuig niet echt sterk zijn: „Een land is pas sterk, wanneer het kan rekenen op sterke motivatie van zijn burgers om de identiteit en onafhankelijkheid te beschermen”.

Heren inleiders, er is een alternatief dat een studie waard is!

Jacques van den Blink

Gene Sharp: *Macht en strijd*. Uitgeverij Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1982, Aula nr. 700, 240 blz. Prijs f 14,50.

vrede voor vrouwen

KMA-cadet: James Bond in uniform?

Cadetten van de Koninklijke Militaire Academie (KMA), waar toekomstige beroepsofficieren van land- en luchtmacht worden opgeleid, scoren zeer hoog op de zgn. James Bond-schaal. Zij blijken een grote voorkeur te hebben voor mondaine en eventueel gevaarlijke activiteiten, het zich bewegen in een modieuze wereld, „losbandig en avontuurlijk” leven, stoerheid en voor uiterlijk vertoon. Zij delen deze voorkeur met de studenten van de Nederlandse Politie Academie (NPA).

Dat blijkt uit een vergelijkend beroepeninteressenonderzoek (Amsterdamse Beroepen Interesses Vragenlijst) dat A. Evers heeft uitgevoerd onder aan HAVO/VWO afgestudeerden. Aan de resultaten van dit onderzoek werden recentelijk artikelen gewijd in o.a. het KMA-blad „Parade” en het „Tijdschrift van de Politie”.

KMA, NPA en Academie voor Lich. Opvoeding

De interessen werden in achttien gebieden verdeeld: exact wetenschappelijk, techniek, literatuur, artistiek,

alfa-wetenschappelijk, commercieel, sociaal, maatschappij-wetenschappelijk, religieus, buitenwerk, sport, bestuurlijk, administratief, cijfers, leiderschapsactiviteiten, society (de zgn. James Bondschaal) en muziek. Uit de onderzoekresultaten van 25 opleidingsinstituten zijn een aantal aardige conclusies te trekken. Dat studenten van de HTS hoog scoren op exact-wetenschappelijk en techniek en zeer laag op administratief zal niemand verbazen. Maar dat de interessen van studenten van de NPA, de KMA en de Academie voor Lichamelijke Opvoeding voor een belangrijk deel overeenkomen zal niet iedereen vermoed hebben. De heer A. Emich, hoofd onderwijs van de Nederlandse Politie Academie, verbaast deze samenhang niet: „Veel studenten van de NPA blijken ook bij deze andere beroepsopleidingen (KMA en Academie voor Lich. Opv.; W.H.) gesolliciteerd te hebben.”

KMA

Bezien we de resultaten van de KMA-cadetten (voor de lezers van EGO het meest interessant) dan ko-

men de volgende aspecten naar voren:

- een duidelijk positieve score voor commerciële aspecten
- een neutrale houding tot de medische, technische en administratief/cijfermatige kant
- een duidelijke afwijzing van muzikale, en literair/artistieke aspecten, alsmede van de alfa-wetenschappen (taal- en letterkunde)
- een negatieve score m.b.t. sociale gerichtheid
- geen interesse in het werken ten behoeve van natuur en milieu
- een positieve waardering voor sport en bestuurlijke activiteiten
- een grote belangstelling voor leiderschapsactiviteiten
- een zeer hoge notering (de hoogste van alle opleidingsinstituten) op de James Bond-schaal.

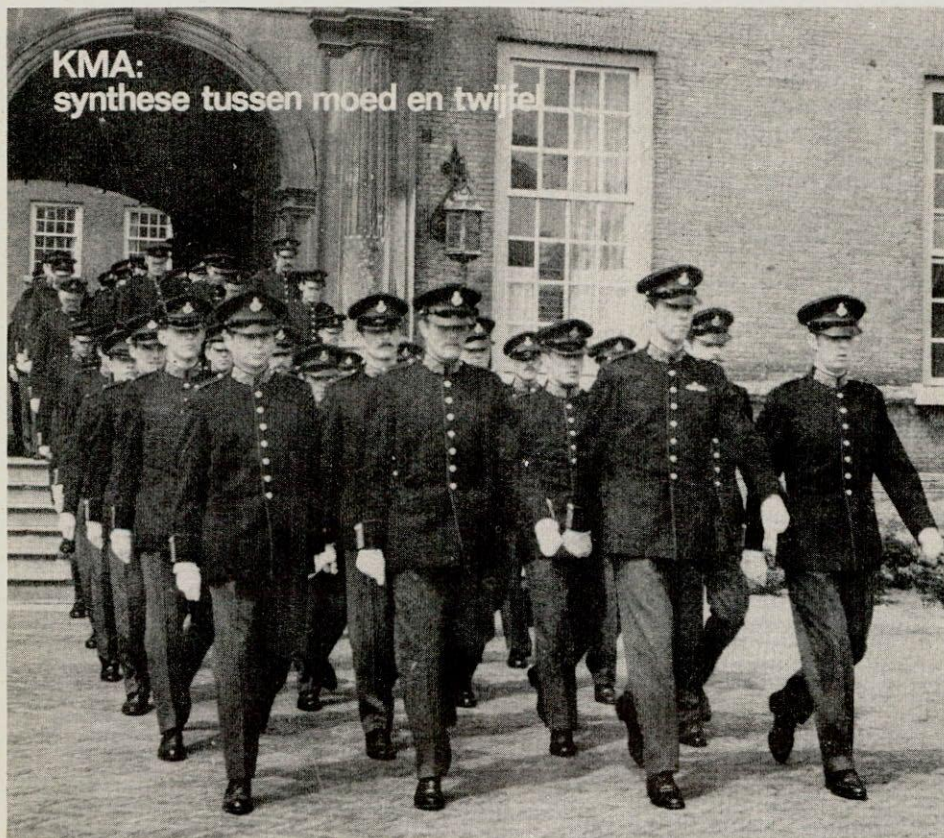
Religie

Als laatste een duidelijk negatieve score m.b.t. religieuze zaken (bij de NPA-studenten is deze afwijzing nog opmerkelijker).

Dit laatste is toch wel bevreemdend te noemen, gezien het feit dat een niet onbelangrijk deel van de cadetten en studenten afkomstig is uit gezinnen met een traditioneel godsdienstige levenshouding. Voor de geestelijke verzorging in de krijgsmacht is deze uitkomst ook niet erg hoopgevend. De kolonel die begin dit jaar op een studiekonferentie van de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht betoogde, dat de geestelijke verzorging maar beter kan worden opgeheven lijkt in ieder geval op bijval te kunnen rekenen van de aanstaande officieren.

Het is nauwelijks te verwachten dat de belangstelling bij de a.s. officieren de komende tijd voor levensbeschouwelijke en godsdienstige zaken ingrijpend zal veranderen, tenzij CFK binnenkort een film weet uit te brengen waarin James Bond nog slechts met behulp van een GV-er tot heldendaden in staat blijkt te zijn.

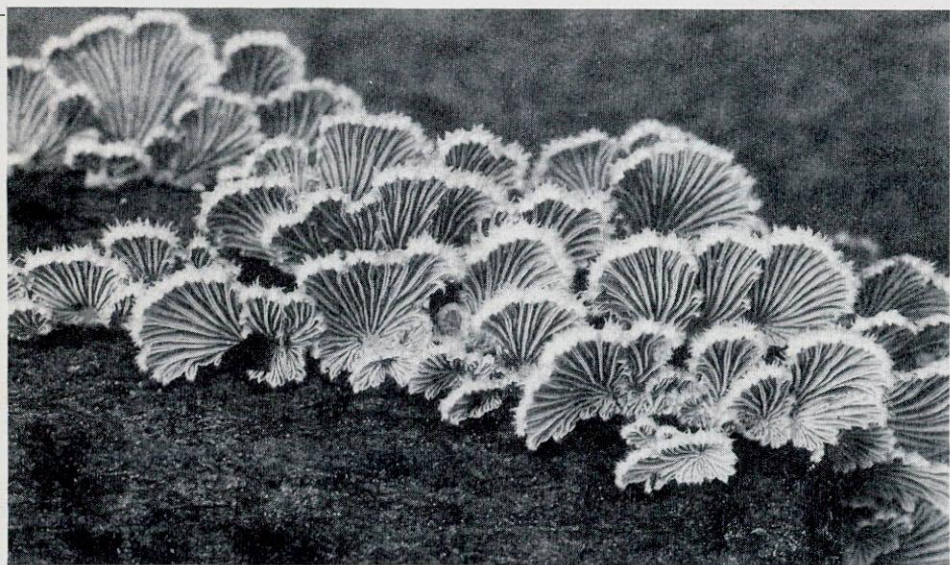
Wim Heij

Literatuur:

A. Evers, Amsterdamse Beroepen Interesses Vragenlijst, handleiding (uittreksel), Swets en Zeitlinger BV, 1979
„Parade”, februari 1982
„Tijdschrift voor de Politie”, juli/aug. 1982

Een monument voor de onbekende plant

De meeste planten zijn een beetje naamloos. Niet omdat ze geen naam hebben en ook niet omdat ze door meneer Linnaeus of andere geleerde grootheden over het hoofd zijn gezien. Nee, ze zijn naamloos omdat ze zo weinig bekend zijn. Ze missen kennelijk de eigenschappen die hen boven de massa doen uitrijzen en een zekere populariteit bezorgen. Neem nu de drienerfmuur, de smalblad-ganzevoet of de scherpe fijnstraal. Allemaal goede Nederlandse planten, soorten zonder de bekende z., z.z. of z.z.z. uit de flora's. En toch die onbekendheid...

Kijk, voor een plukje orchideeën, een groepje parnassia's of een aantal exemplaren zonnedauw is wel vaak aandacht. Omdat dit soort planten bijzonder is of, onder druk der omstandigheden, bijzonder is geworden? Maar al die andere zeldzame planten dan? De Franse silene? Het varkenskerveltorkruid (de naam lijkt wel een grap)? Het vlooienkruid? Hiervoor komen de verontruste burgers hoogst zelden in actie. Waarom?

Onbekend, onbemind, onbeschermd. Zo wordt een definitieve vermissing, een vastgestelde dood niet meer dan een administratieve handeling. Als bij onbekende soldaten op het slagveld. Ze worden op een gegeven moment uit de militaire administratie weggeschraapt. De nabestaanden rouwen een tijd en wat dan nog rest is hun naam ingegrift op het beeld voor de gevallen op het plein waar ze ooit speelden. Zo'n monument ja, in Franse dorpjes, oud gekruld hek-

werk, rozen in het perk. Ooit werden die beelden opgericht om de doden uit de Frans-Duitse oorlog van 1870 te herdenken. De lijst van gevallen uit 1914-1918 werd er aan toegevoegd en blijkt altijd de langste. Dan volgt 1939-1945, dezelfde achternamen vaak. Vaders en zonen, ooms en neven? Een tenslotte, als ware het een toegift, soms nog een enkeling, die het in 1953 in Vietnam of in 1959 in Algerije niet haalde. „Pour la patrie”.

Onbekende planten. Hun lot is niet zelden hetzelfde als van die soldaten. Eenzaam, roemloos ten onder gaan en dan langzaam vergeten worden. We kijken in de Atlas van de Nederlandse Flora, deel I. Medewerkers van het Rijksherbarium te Leiden hebben er in vastgelegd welke plantesoorten in ons land de laatste tientallen jaren verloren zijn gegaan. En welke op het lijstje staan om te volgen. In al zijn wetenschappelijke objectiviteit een soort dodenboek, waar je niet vrolijker van wordt. Met vlaswarkruid, blauwe leeuwenbek en ruig zoutkruidje is het al afgelopen. Voor wildemanskruid, geoorde veldsla, wilde weite en waterlepelje is de tijd bijna daar. Straks zijn ze met z'n allen ook rijp voor een monument, dat misschien tegelijk een schandpaal kan zijn.

Wat doen we er aan? Of liever, doen die verdwijningen ons zoveel dat we er wat aan willen doen? Somberheid slaat toe. Onze omgeving, onze wereld verandert voortdurend en steeds sneller. Door die veranderingen zijn we genoodzaakt, maar ook gewend

Een monument voor de onbekende plant is één van de twaalf teksten, die staan op de achterzijde van de fotobladen van de **Natuurmonumenten-kalender 1983**. Ze werden geschreven door **Frits Maas**, eindredacteur van Natuurbehoud (het kwartaalblad van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland) en al enige jaren vast medewerker aan EGO.

De kalender is weer mooier dan ooit, in de eerste plaats door de ongewoon fraaie plantenfoto's van **Ruth van Crevel**. De subtiële kleurschakeringen geven een heel aparte sfeer aan haar werk, dat door deze Leidse fotografe zelf wel eens wordt gekarakteriseerd als „het zoeken naar de onregelmatige regelmaat”. Met unieke resultaten mogen we wel zegen!

De kalender is verkrijgbaar door overmaking van f 10,90 op postgiro 9933 t.n.v. Natuurmonumenten te 's Graveland, o.v.v. „kalender 1983”.

Lid worden van genoemde Vereniging kan door een contributie van f 25,- per jaar (studerenden t/m 25 jr. f 12,50). Stuur een briefje (nog geen geld!) met volledige naam en adres, geboortjaar, giro- of banknummer en het gewenste contributiebedrag in een open enveloppe zonder postzegel naar: Natuurmonumenten, Antwoordnummer 9933, 1200 VK 's Graveland.

F.S.

van tal van zaken gemakkelijk afstand te nemen. Het vertrek van een paar plantesoorten meer of minder raakt ons daarom niet meer. En als we toch boos worden, erg boos, dan zeggen verstandige mensen dat je met boosheid niets bereikt, dat je de dingen van meer kanten moet benaderen, dat je niet op incidenten moet afgaan maar structuren moet veranderen, dat je met genuanceerd denken het meest bereikt. Dat monument, die schandpaal loopt dus wel vol op den duur.

Frits Maas

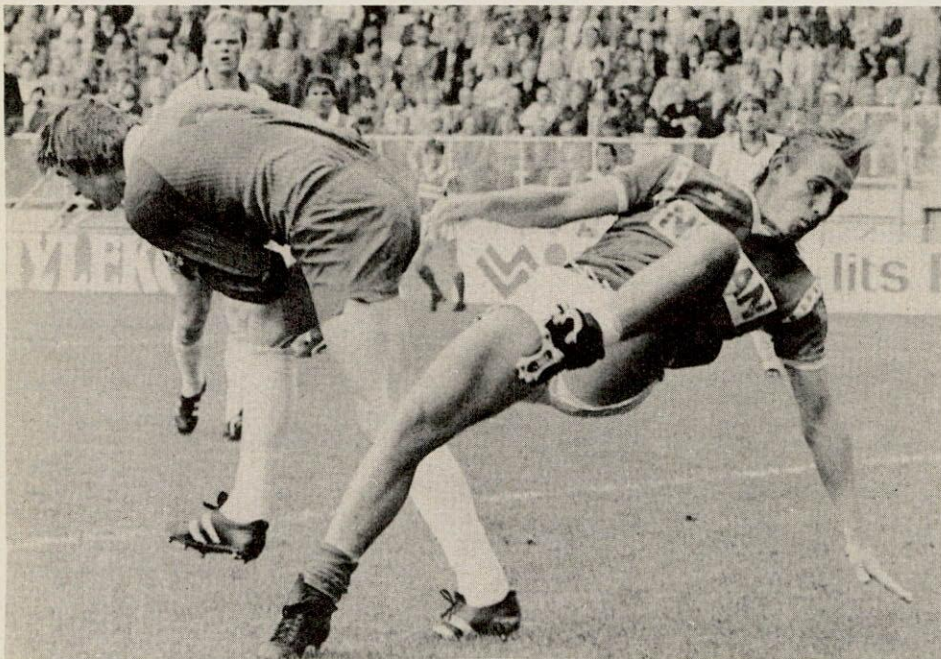
eens krijgt ook Greenpeace de wind mee

Het nationalisme en ,sport in beeld'

Een van de sportieve hoogtepunten in mijn leven bestaat uit het op zondagavond kijken naar Studio Sport.

En hoewel een deel van het programma wordt vergald door verslagen van vercommercialiseerde duw-, trap- en andere beneden de maatse akties, die een flauwe herinnering oproepen aan wat vroeger het schone voetbalspel was, blijft er toch nog veel te genieten over. Hoog laaien emoties op als een landgenoot iets wint of iets goed doet. In spanning volg ik de verrichtingen, hopen dat een of andere buitenlander mijn favoriet niet op het laatste moment toch nog zal „lappen”, inhalen of in ieder geval iets doen wat mijn landgenoot in de rangschikking terugwerpt.

Ik word beheerst door nationalistische gevoelens en ik blijf het mooi vinden als die op zondag gevoed worden.

Duizend doden

Een dezer dagen vermeldde de krant nog eens het aantal, veelal jonge, mensen dat in de Falklandcrisis het leven heeft verloren, namelijk meer dan duizend.

In gevallen waarin wederzijdse economische belangen een grote rol spelen spreekt men niet van oorlog maar van crisis. Het sneuvelen verandert er overigens niet door.

Als er zoveel mensen sneuvelen lijkt mij de vraag gewettigd: waarom is dat dan wel geschied?

Nu hebben de regeerders van beide zijden in lange hartroerende volzinnen betoogd hoe nodig en nuttig die acties waren, hoe redelijk het was dat de bijna lege schatkist nog verder werd geplunderd. Maar dat alles neemt niet weg dat het in werkelijkheid ging om het bezit van een aantal bijna onbewoonbare eilandjes waar ongeveer 1800 mensen leven.

De glorie van het ene land vereiste dat ze werden ingelijfd en de trots

van het andere verbod dat. Alsof landen iets te willen of te voelen hebben. Hoog werden de nationalistische gevoelens aan beide zijden opgezweept. Vlaggen, vaandels, muziek, trompetten en toespraken. Geen gebrek aan dat alles.

Het vaderland kon trots zijn op die mannen en hun vrouwen die hun leven veil hebben voor het grote recht. Zoiets benauwt mij dan weer en wel om twee redenen.

Nationalistische gevoelens

Ten eerste blijkt het nog steeds mogelijk te zijn dat regeringen hun economische problemen verdoezelen door een oorlogje te beginnen en dat daarbij nog steeds een beroep op de nationalistische gevoelens werkt. En ten tweede dat er op dat moment niemand is die zegt „maar ik doe niet mee”. Ingepakt in een wolk van nationalistische gevoelens stapt men gedwee aan boord om een nutteloze oorlog te voeren en laat men daarbij

duizend mensen achter. Het zal wel aan mij liggen, maar ik begrijp het niet.

Ik denk dat de tijd voor oorlogen om nationalistische redenen voorbij is. We hebben een krijgsmacht om een idee, een leefwereld te beschermen, noem het wat je wilt, de westerse vrijheden of iets anders, maar het is in ieder geval iets waardevols dat het mensenleven inhoud geeft en dat de moeite waard is om te worden verdedigd.

Ik geloof oprecht in het recht van bestaan en het nut van de krijgsmacht om die wereld te beschermen, waarin mensen vrij kunnen lopen en zeggen wat ze willen. Maar daarmee is een Falklandcrisis in strijd. Het volslagen onbelangrijke feit dat de vlag is neergehaald, mag geen reden meer zijn om oorlog te voeren. Daarmee wordt de moderne krijgsmacht teruggebracht tot een niveau waarop zij niet meer thuishoort. Het is een terugval tot historisch barbarisme. Dan hebben antimilitaristen gelijk.

Verworpen denkbeelden

Tenslotte nog een enkel woord over de vervormingen in de denkwereld, waartoe dat nationalisme leidt. Na de oorlog zijn vele Nederlanders veroordeeld tot soms langdurige gevangenisstraffen, met als reden dat ze in het Duitse leger hadden meegevocht. De reden heeft mij nooit aangesproken, de straf was naar mijn mening verdiend, omdat ze een duivels systeem hadden gediend. Maar die stelling impliceert wel, dat Duitsers die in dat leger gediend hebben even strafbaar zijn, want zij dienden betreffend rotte systeem.

Wat zien wij echter? Voor het dienen van de Duitsers hebben we een nationalistisch verhaal en daarmee wordt hun handelen goedgepraat. Voor de Nederlander in vreemde krijgsdienst hebben we ook een nationalistisch verhaal en daarom wordt hij veroordeeld, maar aan de essentie van beider handelen – namelijk het dienen van een afschuwelijk duivels systeem – wordt voorbijgegaan. Je mag dus, begrijp ik, best een systeem dienen dat alle menselijke waardigheden vertrapt, als het maar van de eigen nationaliteit is. Het niet bezitten van die nationaliteit maakt je strafbaar.

Over eerbied voor het leven en de menselijke waardigheid gesproken.

Ik gun een ieder en ook mijzelf de verslagen van Studio Sport, ik gun een ieder die dat wil het zwaaien met zijn vlaggetje en toeteren op de toeter, mits hij en zij zich maar bewust blijven dat het diezelfde vlaggetjes en toeters zijn, die worden gebruikt om ons volkomen verkeerde dingen te laten doen.

Men zij op zijn hoede.

Adriaan Bijl

Shakespeare's Tempest in moderne versie

Dat vrouwen rond hun vijftigste kampen met een crisis ten gevolge van veranderingen in de hormoonhuishouding is een algemeen erkend verschijnsel. Ook de midlife-crisis bij mannen wordt langzamerhand een erkend fenomeen, waarvan steeds meer mensen ontdekken, dat het iets is dat wel degelijk bestaat en net zo ingrijpend kan zijn in het leven van de betreffende man, als de „overgang” in het leven van een vrouw.

In Tempest, de nieuwste film van Paul Mazursky, is het de succesvolle architect Phillip, die middenin een karwei dat hem weer een bom duiten gaat opleveren, opeens het bijltje erbij neergooit en besluit, althans tijdelijk, een volkomen andere richting in te slaan. Hij is duidelijk een geslaagde man in een kring van dito vrienden en collega's: zijn vrouw Antonia is een succesvolle actrice, zijn opdrachtgever is een soort King Midas, die alles wat hij aanpakt verandert in succes en geld. Maar Phillip gaat compleet over de boeg van het soort parties dat hij

moet bezoeken met zijn vrouw, met wie hij geen wezenlijk contact meer heeft, en van het denken over weer een nieuw gebouw dat hij moet gaan neerzetten, omdat volgens zijn baas de wereld zit te springen om een luxe casino. Met zijn veertienjarige dochter Miranda besluit hij, nadat hij en zijn vrouw hebben besloten te scheiden, een zomer in Griekenland door te brengen. Onderweg maken ze kennis met een jong, optimistisch Amerikaans meisje dat hun metgezellin wordt en ze reizen af naar een vrijwel volkomen verlaten Grieks eiland.

Aanvankelijk geniet Phillip enorm van de eenzaamheid. Hij wordt langzaam maar zeker een ander mens, gaat relativeren en krijgt weer een stroom van nieuwe ideeën. Dat zijn vriendin Aretha en zijn dochter gek worden van eenzaamheid, laat hem koud. Toch kan Antonia, die inmiddels een verhouding is begonnen met Phillips opdrachtgever Alonzo, haar man niet vergeten en met Alonzo's jacht reizen ze ook naar Griekenland af, waar ze na een hevige storm terecht komen op uitgerekend het eiland waar Phillip zijn rust had gezocht. Nadat beide echtparen hebben ontdekt, dat de ware liefde eigenlijk nog helemaal niet dood is en weer alle kansen heeft na hun beider avontuur, varen ze weg, terug naar de „beschaving”.

Paul Mazursky heeft zijn werkstuk zelf een „eigentijdse komedie met dramatische onderstroom” genoemd, en dat komt er eigenlijk heel dicht bij. Want hoewel het gegeven natuurlijk dramatisch genoeg is, weet Mazursky als geen ander situaties te scheppen die toch lichtvoetig en herkenbaar zijn, juist doordat ze tragi-komisch zijn.

Het filmen op lokatie in Griekenland moet voor de crew een feest zijn geweest: het eiland Gythion is alles wat iemand die een onbewoond eiland in gedachten heeft, maar wensen kan. Het water is glashelder, het strand

Phillip, Aretha en Miranda bij hun aankomst op het Griekse eiland

► stil en schoon, de rotsen imposant, en de lokale gek, Kanibalos, authentic en vertederend. Een koppel geiten vervolmaakt het geheel, terwijl alles wordt overschaduwd door het gebladerte van de olijfbomen. De storm, die zo'n belangrijke functie in de film heeft, is geësceneerd, en dan zie je weer eens hoe knap de filmtechnici tegenwoordig zijn. De Cinecitta-studio's in Rome zijn gebruikt om de effecten zo volmaakt mogelijk te krijgen.

De rol van de getormenteerde Philip wordt gespeeld door John Cassavetes, die ik als acteur zeer bewonder, en die als regisseur ook talloze gave films heeft afgeleverd. Als acteur was hij te zien in „Husbands” met Ben Gazzara en Peter Falk, en hij regisseerde deze film ook. De schitterende film „A woman under the influen-

Kanibalos (Raul Julia) als een eigentijdse Pan

ce”, waarin zijn vrouw Gene Rowlands (die in „Tempest” zijn vrouw Antonia is) de hoofdrol vervulde, zal me altijd bijblijven. Ook in zijn film „Gloria” speelde Rowlands de hoofdrol, terwijl hijzelf in „Rosemary's baby” de echtgenoot van Rosemary (Mia Farrow) was.

De vrolijke vriendin, die het optimisme meebrengt waar Phillip zo verschrikkelijk veel behoefte aan heeft tijdens zijn crisis, wordt gespeeld door Susan Sarandon. Geen schoonheid, wel een opmerkelijk persoonlijk type. Mijn geliefde Vittorio Gassman is de proleet Alonzo en Raul Julia speelt de „inboorling” Kanibalos. Een schattige dochter Miranda tenslotte, wordt gespeeld door de piepjonge Molly Ringwald. Mazursky voegt met deze film weer een gave parel toe aan het snoer, dat is opgebouwd uit meesterwerken als „Bob & Carol's”, „Ted & Alice”, „Blume in love”, „Next stop Greenwich Village”, „An unmarried woman” en „Harry and Tonto”. Muziek was van de Japanse componist Stomu Yamashta.

Leo van Opzeeland

in 't kort

Renée Soutendijk en Derek de Lint als Hedwig en Ritsaert in Van de koele meeren des doods

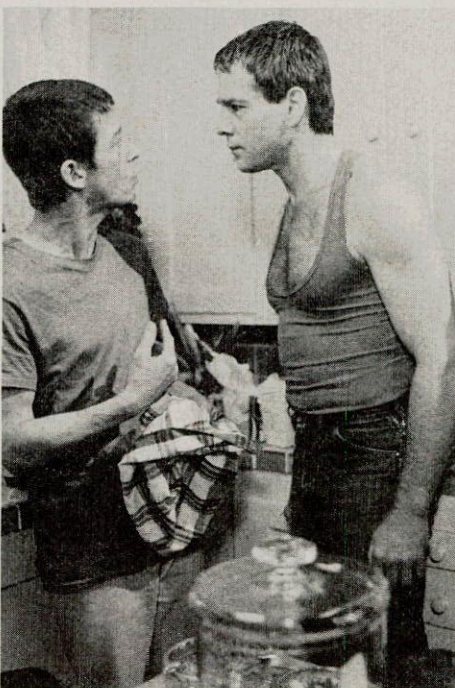
Hoewel ik de film in zijn geheel een mislukkig vind, besteed ik toch een paar regels aan „Van de koele meeren des doods” van Nouchka van Brakel, naar het boek van Frederik van Eeden, en dat alleen vanwege het fenomenale spel van actrice Renée Soutendijk, die Hedwig speelt. Wat zij, ondanks het volkomen verouderde en zonder veel lijn geregisseerde

verhaal, aan emoties weet over te brengen, belooft veel voor de toekomst.

Dat al die verdere moeite en al dat geld is besteed aan een verhaal, dat, als het niet heel erg finzinnig wordt uitgewerkt een regelrechte draak is, vind ik zonde. Een karakter dat zulke ingrijpende veranderingen ondergaat als dat van Hedwig, moet je grondig uitdiepen en ook de karakters van de mensen die de oorzaak van die veranderingen zijn. Een ge-

miste kans, maar wel weer zo mooi van fotografie dat u niet helemaal voor niets gaat, als u 't aandurft.

„Partners” is een heerlijk verhaal over twee Amerikaanse politie-agenten die in homofiele kringen een moord moeten oplossen. Eén van de beide agenten is zelf ook homofiel, de ander het tegendeel daarvan, maar ten behoeve van de geloofwaardigheid moet hij zich wel als zodanig uitgeven. Hartverwarmende rollen van Ryan O'Neal als de nep-homo en John Hurt als de echte. Af en toe op de rand van vulgair, maar toch wel met erg veel liefde en gevoel voor humor gemaakt door James Burrows.

John Hurt (links) en Ryan O'Neal in Partners

„Fitzcarraldo” heet de film die u deze maand onder geen voorwaarde mag missen. U hebt er waarschijnlijk al het een en ander over gelezen en gehoord, maar dit is nu typisch een film die je zelf moet gaan zien om de magische werking ervan te ondergaan. Regisseur Werner Herzog is een beul en een krankzinnige, maar wat hij laat zien is zo adembenemend, getuigt van zo'n gevoel voor het grootse en bizarre, dat je als verwerende Westerse kijker uit de twintigste eeuw niet weet wat je overkomt. Klaus Kinski was precies de gek die hij nodig had voor de hoofdrol en Claudia Cardinale is met haar 43 jaar nog altijd een regelrechte schoonheid. De muziek vervolmaakt dit epos, dat letterlijk met veel

bloed, zweet en tranen tot stand is gekomen.

„Ragtime”, naar de bestseller van E. L. Doctorow uit 1975, is niet door iedereen even enthousiast ontvangen, maar ik durf u er best naar toe te sturen. Een familiedrama uit het eind van de vorige eeuw in Amerika, met schitterende muziek van Randy Newman en prachtige rollen van o.a. Elisabeth McGovern, James Cagney (82 jaar inmiddels) en Norman Mailer. Regie had Milos Forman, die met deze film misschien eens van zijn eeuwige „One flew over the cuckoo's nest”-stempel afkomt, al was dat natuurlijk ook een meesterwerk.

Sean Connery is weer lekker op dreef in **„The man with the deadly lens”**, waarin hij een televisie-reporter speelt met een eigen, zeer spraakmakend programma. Hij zit met zijn neus bovenop al het nieuwe en heeft het soort leven dat mensen die er weinig van weten, fantastisch en afwisselend lijkt. Maar hij komt voor zeer hete vuren te staan, krijgt met de invloed van olielanden te maken en raakt betrokken bij een wapenhandel die helemaal niet leuk meer is. Hardy Kruger speelt een pure slechterik en Katherine Ross (die schat uit Butch Cassidy and the Sundance Kid) heeft een kleine, maar belangrijke bijrol. 't Slot van de film is uitermate zwak en onaannemelijk, slecht uitgewerkt ook, maar voor de rest een stuk puur eigentijds amusement met een hoofdrol van Connery die ondanks zijn 53 jaar nog een blikvanger van de eerste orde is.

Filmboekennieuws

Hebt u indertijd zo genoten van Woody Allens film **„Manhattan”**, maar zou u de flitsende teksten zo graag nog eens op uw gemak willen doorlezen? Dan wordt u op uw wensen bediend, want het hele script van deze film is, vertaald door Barbara van Kooten (die u ook wel kent

Elisabeth McGovern als Evelyn Nesbitt in *Ragtime*

als Cok van der Laak), uitgekomen bij De Bezige Bij. Voor f 24,50 komt u in het bezit van dit tijdsdocument uit Amerika, waar we in Nederland toch ook een heleboel van herkennen.

Als u alle James Bond-films hebt gezien, helemaal opgewonden raakt als

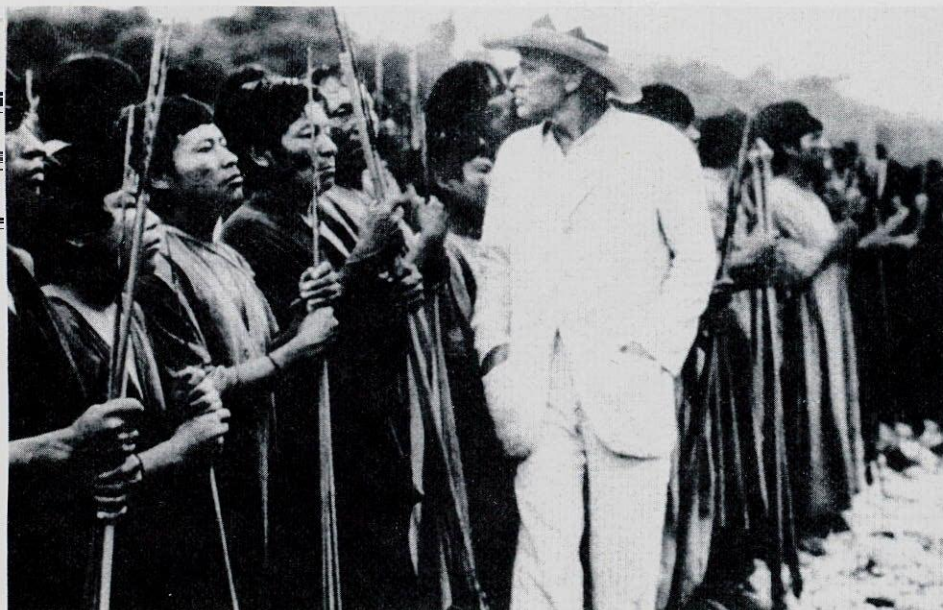
er weer een nieuwe in de maak is en altijd verbluft hebt zitten kijken naar het fascinerende trucwerk van deze filmserie, dan is het boek **„De James Bond Films”** geknipt voor u. James Rubin, de samensteller, stopte jaren van zijn leven in het bijeenbrengen van alle details die er maar over de productie van dit geliefde filmgenre zijn gepubliceerd. U leest over de gang van zaken op de set, over de sterren, de regisseurs, het studiowerk en de adembenemende stunts. Verlucht met honderden (zwartwit) foto's en voorzien van een voorpagina die de lading alleszins dekt. Uitgegeven bij Peter Loeb, prijs f 32,50.

Sean Connery en Katherine Ross in *The man with the deadly lens*

De echte filmfan tenslotte kan zijn hart ophalen aan de splinternieuwe uitgave van Life, die simpelweg **„Life gaat naar de film”** is genoemd. In dit dikke, kostbare boek staat werkelijk alles wat de echte freak over films moet weten en de illustraties, zwart-wit zowel als kleur, zijn in de loop der jaren allemaal in Life te zien geweest. Dit tijdschrift heeft al heel wat coryfeeën op de voorpagina gehad en sowieso altijd veel aandacht aan film besteed. Een kadootje dat je niet zomaar even van je soldij aanschaft, maar met de feestdagen voor de deur is daar misschien toch een mouw aan te passen. Een uitgave van Time-Life-boeken in Amsterdam, prijs f 69,90.

L.v.O.

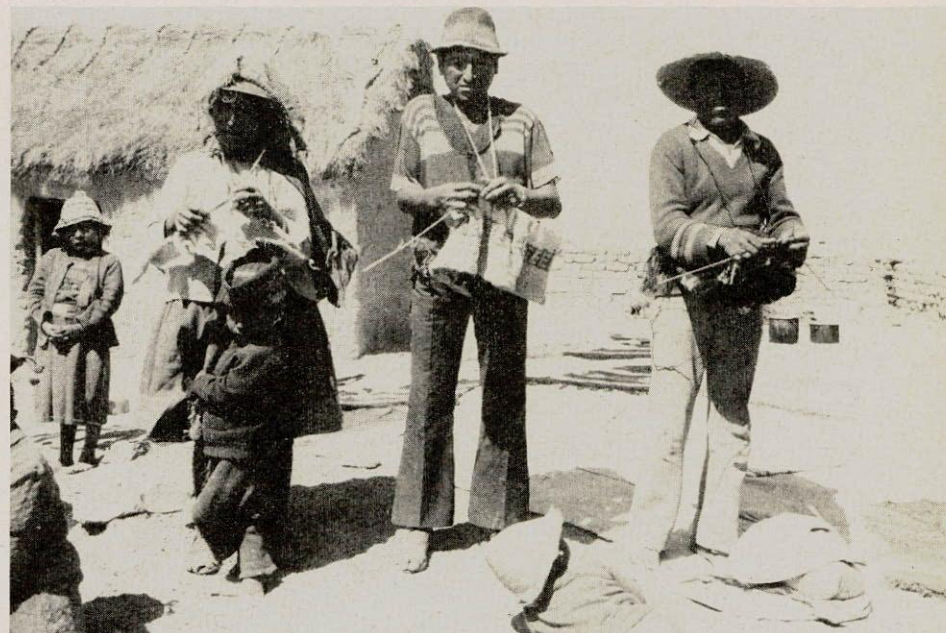
Klaus Kinski tussen echte Indianen in Peru tijdens de opnamen van *Fitzcarraldo*

sommige lezers raken buiten zichzelf van EGO

Stichting Hivos

HIVOS is een organisatie die met gelden van particulieren en van de Nederlandse overheid projecten van particuliere organisaties in de derde wereld steunt. Kleine boeren, bewoners van krottenwijken, landlozen, vrouwengroepen, Indianen en andere groepen die in economisch, sociaal en politiek opzicht aan de rand van de maatschappij leven dragen die projecten via hun organisaties zelf aan. Zij hebben de ideeën om verbetering te brengen in hun situatie, maar vaak niet voldoende geld om hun projecten te voltooien. HIVOS kan hen daarbij financieel en met adviezen steunen. Maar zichzelf blijven verantwoordelijk voor het opzetten en uitvoeren van de, meestal kleinschalige en overzichtelijke, projecten. HIVOS streeft ernaar die projecten te steunen, die blijvend verbetering brengen in de leefsituatie van de armsten. Dat zijn bijvoorbeeld projecten die mensen werkgelegenheid en een inkomen bieden. Ook scholings-, vormings- en bewustwordingsprojecten krijgen veel aandacht.

HIVOS hecht grote waarde aan deelname van de doelgroep in projecten. Daarom werkt zij samen met organisaties die gevormd worden door de leden van de doelgroep zelf: coöperaties, dorpscomités of bedrijven met arbeiderszelfbestuur. In andere gevallen onderhoudt HIVOS contact met intermediaire organisaties, die programma's en projecten met en voor de doelgroep uitvoeren. HIVOS geeft daarbij voorkeur aan die in-

Mannen en vrouwen breien of hun leven ervan afhangt. Voor hun inkomen zijn ze in elk geval afhankelijk van hun breiprodukten.

termediaire organisaties, waarvan leden van de doelgroep zitting hebben in het bestuur. Deze locale of regionale organisaties onderhouden rechtstreeks contact met HIVOS. Omdat de communicatie per post, telex of telefoon vaak langdurig en moeilijk is, heeft HIVOS drie contactpersonen in verschillende gebieden in de derde wereld gestationeerd. Zij bezoeken regelmatig de partnerorganisaties en bespreken met hen de voortgang van de projecten.

Om met de beschikbare middelen en kennis effectief te kunnen werken, concentreert HIVOS haar steun op een aantal landen. In Zuid-Amerika werkt HIVOS in Peru, Chili en Bolivia; in Centraal-Amerika in Honduras, Guatemala, Nicaragua, Mexico, Grenada en de Windward Islands; in Afrika in Tanzania, Kameroen, Zimbabwe, Botswana en Kaapverdië; in Azië in India, Nepal en Indonesië en in Europa in Turkije en Portugal. In 1981 steunde HIVOS in totaal 135 projecten voor een bedrag van bijna 12 miljoen gulden. Dit geld komt uit het medefinancieringsprogramma en het noodhulpprogramma van de Nederlandse overheid en van particulieren, die met giften en leningen het HIVOS-werk steunen.

HIVOS is als Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking in 1968 opgericht door leden van het Humanistisch Verbond. Het doel is een bijdrage te leveren aan de strijd tegen armoede en onderdrukking in de derde wereld. HIVOS doet dit door zowel in Nederland als in de derde wereld actief te zijn. In de derde wereld door steun aan organisaties die projecten uitvoeren, in Nederland met voorlichting, fondsenwerving en publiciteit. Omdat ontwikkelingswerk een zaak van lange adem is, streeft HIVOS ernaar met haar partnerorganisaties langdurige relaties op te bouwen op basis van

Jan Willem Vuyk interviewt een boer in de Andes. Het vignet „beter verkeer met de derde wereld” in praktijk.

erlijkheid, openheid en gedeelde
verantwoordelijkheid.

Tet uitwisselen van informatie is bij
lit streven naar een beter verkeer
net de derde wereld van groot be-
ang. Als mensen uit projecten Ne-
derland bezoeken, vertellen zij over
hun situatie en over de projecten
vaarin ze werken. Projectmedewe-
kers van HIVOS overleggen tijdens
hun bezoeken aan ontwikkelingslan-
den met de mensen in de partneror-
ganisaties over de organisatie, de fi-
nanciën en de voortgang van de
projecten. HIVOS geeft bovendien
Nederlanders de kans kennis te ma-
ken met de mensen in de projecten
die zij met hun giften steunen. Met
als doel, dat die studiereizigers in het
ontwikkelingsland de vragen die

Vervoer in de Andes, voor personen en goederen: de bakfiets.
(de foto's zijn gemaakt door Anske Vuyk-Bosdriesz)

daar leven over de HIVOS-achterban
in Nederland beantwoorden. En na
terugkeer méér mensen gaan be-
trekken bij ontwikkelingssamenwer-
king.

Als eersten in dit uitwisselingspro-
gramma bezochten Anske en Jan
Willem Vuyk uit Amersfoort dit jaar
het CEPIA-project in Peru. Zij maak-
ten daar kennis met de Indianenbe-
volking en praatten over de verbete-
ringen die het project brengt: betere
breiprodukten door de breiessen
van CEPIA, meer inkomen doordat
de tussenhandel is uitgeschakeld, be-
tere voeding door de kleinschalige
landbouw- en veeteeltprojecten die

CEPIA steunt. Anske en Jan Willem
Vuyk vertellen aan wie dat horen wil
over hun ervaringen en tonen daarbij
de producten die de Indianen ma-
ken: truien, vesten, mutsen en wan-
ten. Via ABAL (waarover meer in
een volgende EGO; red.) kan de Ne-
derlandse bevolking deze producten
kopen en zo de Indianen steunen in
hun strijd voor betere leefomstan-
digheden.

Wie meer over HIVOS wil weten kan
zich wenden tot:
STICHTING HIVOS
BEEKLAAN 387
2562 AZ DEN HAAG
TEL. 070 - 636907
POSTGIRO 716000

Helen Caldicott: Humanist van het Jaar

Elk jaar wijst het Amerikaanse Humanistisch Verbond, „The American Humanist Association“, een persoon aan als Humanist van het Jaar. Dit-
maal viel de keus op Helen Caldicott. Zij is een voorbeeld dat het wel
degelijk mogelijk is dat een mens in z'n eentje veel kan veranderen. Zo
maakte zij in de jaren zeventig de Australische publieke opinie wakker
betreffende de gevaren van het testen van kernbommen door de Fransen in
de Stille Oceaan. Met als gevolg dat Australië Franse produkten gingen
boycotten. Uiteindelijk zwichtten de Fransen voor de druk en stopten hun
kernproeven boven open water.

In 1975 emigreerde Helen Caldicott naar de Verenigde Staten waar zij
enige jaren later de organisatie „Medici voor Sociale Verantwoordelijk-
heid“ oprichtte. En twee jaar later begon zij de Vrouwenpartij voor Overle-
ving, nu Aktie voor Nukleaire Ontwapening geheten.

Zij vindt dat ieder mens de plicht heeft om zich persoonlijk verant-
woordelijk te voelen voor het behoud van het leven op deze
planeet. En dat men wel degelijk iets kan veranderen in de
wereld. Helen Caldicott bewijst dit door haar eigen suks-
esvolle akties. Reden voor de Amerikaanse humanisten
om haar te kiezen tot Humanist van het Jaar. (HvH)

De misère van het Nederlandse voetbal

Haarlem en AZ bleven als enige Nederlandse clubs overeind in de storm van de eerste Europacupronde. Ajax, PSV en Utrecht waaiden om als vermolmden bomen, terwijl ze een jaar lang golden – vooral Ajax natuurlijk – als veelbelovende nieuwe aanplant. Leve de verjonging, wat een geworstel. Het vocabulaire van voetbaltrainers, dat zich vroeger beperkte tot „gaan”, „dekken” en „aansluiten”, is uitgebreid met twee woorden: verjonging en doorstroming.

Die woorden raakten noodgedwongen in zwang. Een jaar of drie al staat het Nederlandse voetbal er immers beroerd voor. Het publiek liep weg van al die counter- en krukwedstrijden en financiële catastrofes tekenden zich af. Het kon niet anders of trainers, maar zelfs ook clubbestuurders moesten tot het besef komen, dat iets diende te **gebeuren**.

Toevallig was het in die dagen zo, dat zich bij Ajax wat jeugdige talenten manifesteerden en dat sommige tienermeisjes weer hun namen („I love Willem Kieft”) op hun schooltas schreven. Ras was het toverwoord **verjonging** gevonden. Weg met de oude lullen. „Uithuilen en opnieuw beginnen”, werd het motto en zelfs bondscoach Rijvers voelde de nieuwe trend enorm goed aan. Een jonge dynamische Nederlandse ploeg wilde hij, à la Brazilië liefst. Het Nederlands elftal speelde gelijk tegen IJsland. Tegen wie? Tegen IJsland.

Putjesvoetbal

Voetbaltrainers maken doorgaans

niet de indruk een hoog geëvolueerd beroep uit te oefenen, maar het blijkt toch moeilijker dan voorzien om tegelijk een aardig en efficiënt voetbalelftal op de been te brengen. Tegenwoordig moeten ze er zelfs elke week voor naar Denemarken reizen, want een ploeg zonder een Deen is geen ploeg. Dat komt, omdat de kinderen in Nederland geen putjesvoetbal meer spelen, vanwege de geparkeerde auto's (zoals Willem van Hanegem al vijf jaar geleden vaststelde en nu nog dagelijks door epigonen wordt herhaald). Alsof ze in Denemarken nog wel putjesvoetbal spelen. Daar hebben ze het voor zover bekend zelfs nooit gedaan.

Voor beheersing van het voetbalspel zijn een paar elementaire dingen nodig: technische vaardigheid, instinct bij aanvallers, in- en overzicht bij verdedigers en middenvelders. In- en overzicht is voor een deel gegeven, voor een deel worden die kwaliteiten door ervaring verworven. Sommigen leren het nooit (zoals Hugo Hovenkamp, die dan ook alleen maar overtredingen kan maken en zo ver mo-

gelijk naar de vleugel verwijderd moet worden.

Zijn huidige liberoschap bij AZ is natuurlijk een mislukking), anderen hebben er jaren voor nodig.

Gebrek aan routine

Wat is het eerste gevolg van „weg met de oude lullen”? Dat het Nederlands voetbal verdedigend volledig in de versukkeling raakte. Alweer Ajax is een typerend voorbeeld. Krol werd van de hand gedaan. Toegegeven, een beetje domme voetballer, bepaald niet zo'n vedette als hij zelf en vele anderen meenden, maar kennelijk wijs geworden door een jarenlange ervaring. Hij bracht in ieder geval bij collega's een zekere rust en zorgde voor een zekere organisatie.

Al talloze malen is gebleken, dat in het centrum van een verdediging op zijn minst een geroutineerde laatste man moet staan, maar liefst ook een geroutineerde voorlaatste, de zogenaamde voorstopper. Ajax bedient zich tegenwoordig, of bediende zich althans tegen Celtic, van het duo Van Veen en Mølby, de laatste een... Deen. Al in de uitwedstrijd was de defensie een kapotte vergiet, thuis werden nog meer onnodige fouten gemaakt.

In zekere zin was het typerend, dat Ajax door Celtics tweede goal werd uitgeschakeld, een paar minuten nadat Johan Cruyff van het veld was gegaan, c.q. getrapt. Cruyff was een beetje dom geweest door de bal lang vast te houden, terwijl hij een uitstekende afspeelmogelijkheid had, en lokte daardoor als het ware uit, dat een Schot zich aan hem zou vergrijpen. Maar goed, de „oude meester” mag natuurlijk wel eens een foutje maken. Slechter is eigenlijk, dat hij inderdaad voortdurend „oude meester” wordt genoemd. Voetballers van 33, 34 zijn kennelijk oud, veteraan of uitgediend. Een enorm misverstand.

Hollers en sluwen

Het kenmerkende van teamsport is, dat de ene speler zich kan verschuilen achter de andere. Een conditio- neel wat mindere voetballer kan zijn gebrek aan conditie camoufleren door de opvang van hollers en dravers, hij krijgt op die manier de gelegenheid kwaliteiten voor het voetlicht te brengen, die de hollers en dravers weer niet bezitten. Het is de

pdracht van een trainer of coach en ploeg zo samen te stellen en te laten spelen, dat die gegevens in elkaar passen en de boel een beetje armonieert. Heb je dus Cruyff, dan un je ook Schoenaker hebben. De én doet het vuile werk, de ander het luwe. Elf Cruyffs is te veel van het oede, elf Schoenakers is verschrikkelijk, evenals Van Veen en Mölby amen in het centrum van de verdediging.

'SV idem dito. Wie zet nu de snel nregelde Stevens als laatste man en ie neemt dat onzalige idee ook nog oor het Nederlands elftal over? Stevens, zo zei dan ook een bekend oud-international, is „een uitstekend organisator, maar dan van feestavonden”. Ook Feyenoord wist zich geen aad met het centrum van de verdediging en nam tenslotte nog de beste plossing door Van Hanegem te vragen voor de functie. AZ kwam met Hovenkamp op hetzelfde idee, maar Hovenkamp heeft nog meer één been an Van Hanegem en zal het, zoals eerder gemeld, bovendien nooit len.

Talenten verschrompelen

Het was dus uiterst voorspelbaar, dat de Nederlandse clubs even hard de Europa Cup in als uit zouden rijden.

Haarlem nota bene redde zich nog even ondanks het vertrek van Ruud Gullit, een jongen die kennelijk niet zo afhankelijk is van het milieu waarin hij verkeert. Want dat is een ander opvallend aspect van het huidige Nederlandse voetbal. De talenten, die er waren en zijn, passen zich uiterst moeilijk aan en stagneren in plaats van dat hun ontwikkeling een opgaand verloop heeft. Vroeger kon worden geconstateerd, dat talenten in begaafde ploegen zich „optrokken” en langzaam maar zeker een constant hoog niveau bereikten. Maar wat is er gebeurd met hoog-getalenteerde jongens als Monster, Valke of noem ze maar met grote aantallen op?

Veel te jong en veel te vroeg krijgen ze een leidende functie, worden zij geacht het gezicht van de ploeg te zijn. Vertrokken gezichten, vertrokken van de zenuwen, vertrokken van de hoge verwachtingen. In Nederland schijnt er slechts één te zijn, Ronald Koeman, die er wel tegen bestand is (hij staat dan ook **niet** in het Nederlands elftal), maar vanzelfsprekend is het in het algemeen te veel gevraagd. In Ajax, omdat het Cruyff heeft, rijpen de talenten nog het best, maar zelfs Cruyff is eigenlijk te veel in zijn ééntje. In feite zou in elke linie een speler moeten staan, die misschien niet noodzakelijk dertiger is, maar in ieder geval in-, overzicht en regisseurskwaliteiten bezit.

Schoonheid ondergewaardeerd

Het hele gebied van de regie lijkt verwaarloosd. Op één of andere manier zijn de trainers de laatste jaren wel bekeerd, in die zin, dat er een herwaardering van technische vaardigheden, van spitswerk en van doelpunten maken heeft plaatsgevonden. De verruwing schrijdt ook

niet meer in een beestachtig tempo voort, dat de jaren '74 tot '78 kenmerkte, maar zonder een heilig-verklaring van de verdediging had beseft moeten worden, dat voetbal een compleet spel is. Rijvers had moeten beseffen, dat schoonheid een selectie criterium is, niet leeftijd.

Het begrip schoonheid is niet alleen individueel bepaald. Schoon verdedigen kan wel degelijk de aantrekkelijkheid van het spel verhogen. Goed verdedigen hoeft geen kwestie te zijn van zware jongens achterin posteren. Complete spelers, of ze nu achter of voorin spelen, bewegen mooi, raken de bal mooi, zien de mooiheid van spelsituaties en spelen daarop in. Allemaal dingen dus, die Hugo Hovenkamp niet heeft. Waarom was Ajax vroeger zo'n mooie ploeg? Omdat Piet Keizer mooier voortschreed dan wie ook, omdat Sjaak Swart een prachtige schietvaardigheid aan de dag legde, omdat Cruyff op de vierkante meter schitterend draaide en demarreerde. Je krijgt niet de indruk, dat de huidige trainers juist die schoonheid ontwikkelen. Er moet weer spektakel komen, is hun adagium geworden. Alsof het om autoraces of bokswedstrijden gaat.

Het wereldkampioenschap voetbal heeft in die zin misschien nog positieve naweeën, al valt te vrezen, dat het voorbeeld van Italië bepalend zal zijn. Brazilië en Argentinië, die inderdaad mooi bewegen, schuiven en schieten toonden, werden immers uitgeschakeld, Italië werd met counter-voetbal titelhouder. Maar een kwaliteit van Italië was soms wel degelijk, dat het middels Antognoni, Rossi of Tardelli de schoonheid van het spel etaleerde en dat in tegenstelling tot de Duitsers, die Das Resultat boven alles stellen en inderdaad met het lelijkste voetbal nog Resultat hadden. Maar het was een anti-resultaat, zoals inmiddels is gebleken. Een tweede plaats bij een wereldkampioenschap heeft op die wijze slechts averechts effect, zoals voor het Nederlands team de tweede plaatsen van '74 en '78 in feite niets anders hebben opgeleverd dan een terugval.

Hans van Wissen

ook zo benieuwd wat er nog opspringt na het laatste fluitsignaal

De fotomontages van Klaus Staeck

De fotomontage, de manipulatie met foto's, is zo oud als de foto zelf. Reeds tegen het einde van de vorige eeuw experimenteerden diverse kunstenaars met de samenvoeging van foto's om aan het bestaande beeld een andere betekenis te geven. In het begin van de 20ste eeuw werd de fotomontage al veelvuldig toegepast, in het bijzonder voor industriële en commerciële doeleinden.

Het is het dadaïsme geweest, dat aan de fotomontage een nieuwe inhoud heeft gegeven. Het in Berlijn in 1918 verschenen dada-manifest vormde een grote aanklacht tegen de burgerlijke conventies en het maatschappelijk leven in de kunst.

„De beste kunst zal die zijn, die de duizendvoudige problemen van haar tijd behandelt”, zo lezen we o.a. in het dada-manifest.

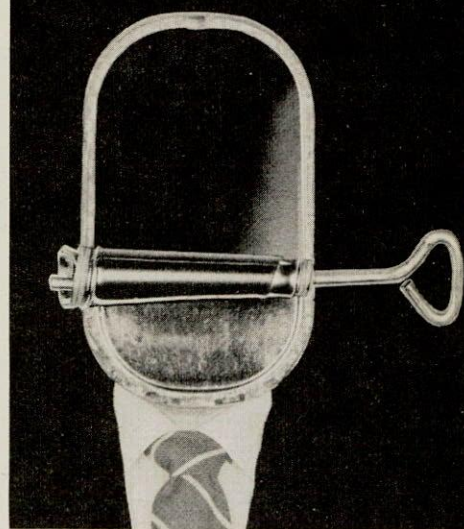
Ontgoocheld door het démasqué, dat de eerste wereldoorlog te zien had gegeven van holheid en leugenachtigheid, van alles dat de naam van beschaving en cultuur droeg, hadden een aantal kunstenaars zich bij de dada-beweging aangesloten. Vanuit

deze achtergrond ontstonden de collages van George Grosz, John Heartfield, Raoul Hausman en Hanna Höch, die waren samengesteld uit kranten, tijdschriften enz., waarin de chaotische oorlogs- en revolutietijd van Duitsland werd weerspiegeld.

25 Jahre Menschenrechte 25 Jahre Folter

Die Gedanken sind frei

Deze dadaïstische collages waren de basis van waaruit John Heartfield, waarover ik reeds eerder in EGO schreef, vanaf 1924 de fotomontage als politiek strijdmiddel op meesterlijke wijze ontwikkelde. Door inhoud en perfectie bereikte hij een nog nooit geëvenaard resultaat. De geschiedenis heeft de voorstellingen niet kunnen aantasten. Ze leven voort als herinneringen aan een periode van moord en verrotting, die naar wij hopen nooit meer zal terugkeren.

De fotomontage herleeft

Ook in het Duitsland van heden werken enkele kunstenaars, die door middel van fotomontage uitdrukking willen geven aan hun kijk op verschillende politieke situaties en gebeurtenissen. Door middel van hun afbeeldingen willen zij een zo groot mogelijk aantal mensen bereiken. Deze fotomonteurs vervaardigen daarom affiches, postkaarten en stickers. In het algemeen beschikken ze over een eigen drukkerij(tje) en een verkoopapparaat. Geleverd wordt aan politieke partijen, actiegroepen en afzonderlijke personen, die in de fotomontage hun ideeën verbeeld zien.

Klaus Staeck

De belangrijkste onder hen is zonder twijfel Klaus Staeck, die in 1938 in

Nostalgie ist noch lange kein Grund CDU zu wählen

Tijdens de lezing, die Klaus Staeck enige tijd geleden in Amsterdam hield, gaf hij een voorbeeld van het effect dat zijn werk een enkele keer heeft:

Al vele jaren kregen we wat eigenaardige, gevarieerde schriftelijke bestellingen voor stickers. Het geld werd er altijd bijgevoegd en ze moesten, als was het porno, in een gesloten omslag „poste restante” worden verzonden.

Het oudduits handschrift wees op een ouder iemand. Toen ik hem schreef met de vraag wat hij er toch mee deed, antwoordde hij: „Ik ben rentenier en moet op last van de dokter wandelen. Op zeer in het oog lopende punten plak ik dan die stickers, bij voorkeur op beuken, want die zijn mooi glad. U kunt zich voorstellen, hoe verbluft de mensen zijn, als ze ver van de bewoonde wereld, in een gezonde lucht lopend, ineens lezen: 'Nostalgie is nog lang geen reden CDU te stemmen'.”

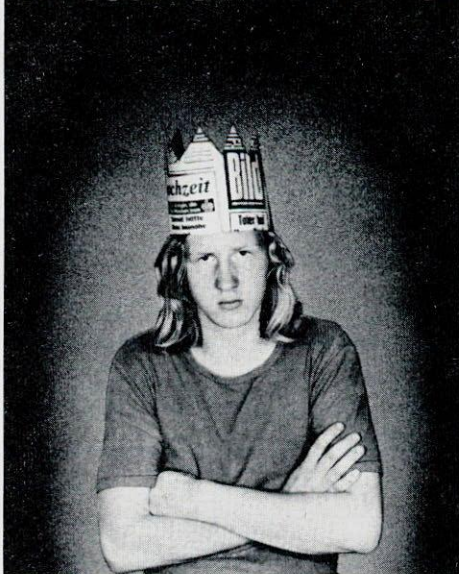
Pulsnitz in de omgeving van Dresden werd geboren.

In 1956 vestigt hij zich in Heidelberg, in de Bondsrepubliek. Studeert aldaar rechten, ook in Hamburg en Berlijn. Zijn eerste postkaarten en affiches ontwerp Staeck voor de Universiteit van Heidelberg, in welke stad hij in 1969 wordt toegelaten als advocaat.

Tot in 1971 zoekt Klaus Staeck als kunstenaar een weg, die hem uit de impasse waarin hij is geraakt, bevrijdt. Dan krijgt hij het grote boek in handen dat Wieland Herzfelde samenstelde van de fotomontages van zijn broer John Heartfield. Ja, dat was voor Staeck de mogelijkheid om zich verder te ontplooiën. Natuurlijk was hij al bekend met het montage-principe, maar het was voor hem nog nooit zo duidelijk geweest als nu. Vooral de directe politieke uitdrukking in het werk van Heartfield had hem diep getroffen. In een interview stelde Staeck vast dat in een andere tijd andere middelen ingezet moeten worden.

Misschien had Heartfield in de 20'er jaren in zoverre het iets „gemakkelijker” gehad, omdat de politieke verhoudingen veel helderder waren. Het anti-fascisme vooral, vereiste een directe en sterke aanpak. De K.P.D. was voor de oorlog een massapartij, nu is ze in de Bondsrepubliek slechts

Die Krönung unseres Wirtschaftssystems Mit sechzehn arbeitslos

een kleine groep. Er zijn heel veel oorzaken, die objectief tot ontwikkeling van andere methoden dwingen. In de huidige politieke situaties is het uiteraard niet mogelijk op gelijke wijze als Heartfield te werken. In een kort geleden verschenen verzamelbundel affiches „Die Gedanken sind frei” van Klaus Staeck vermeldt Prof. Wieland Herzfelde o.a. „In een

brief aan Staeck van maart 1976 heb ik geschreven: 'Mijn broer John Heartfield had zich, als hij uw onvermoeide kunstzinnige activiteiten beleefd had, in u een verheugende opvolger erkend en begroet.' Grote waardering is nauwelijks mogelijk!

Waardering en processen

In de loop der jaren heeft Klaus Staeck een omvangrijk oeuvre opgebouwd. Het is hem niet door iedereen in dank afgenomen. Hij is inmiddels in meer dan 30 processen verwikkeld geweest en heeft geen daarvan verloren! Hij verdedigt de Bondsrepubliek altijd als anderen zeggen, dat het een politiestaat is. Dat zou ze wel snel kunnen worden, maar op het ogenblik is dat zeker niet het geval. Een politiestaat is toch ►

politici: 't enige dat nog parelt is 't zweet op hun bovenlip

► heel iets anders, zegt hij met nadruk. Aan waardering heeft het Staeck zeker niet ontbroken. In 1971 ontving hij in West-Berlijn de eerste Zilberprijs voor sociaal-kritische grafiek. In 1972 zet hij zich in voor de S.P.D. voor de verkiezingen van de Bondsdag. Hij maakt daarvoor niet minder dan een miljoen affiches, stickers en postkaarten. In 1976 ontvangt hij de aanmoedigingsprijs van Intergrafiek in Oost-Berlijn en vindt in deze stad zijn eerste tentoonstelling plaats. Ook in Polen worden in 1979 Staeck's prestaties bekroond en wel met de gouden medaille van de 4de Biennale voor fotomontage. En dan vonden er meer dan 2000 tentoonstellingen van zijn werk plaats in musea, galerieën, universiteiten, volkshogescholen, enz. in binnen- en buitenland. In 1975 was er van Staeck in het Van Abbemuseum in Eindhoven een tentoonstelling en eind vorig jaar één in het Amsterdamse Arti et Amicitiae vanwege het Goethe-Instituut. Deze laatste heb ik gezien en ik moet zeggen dat ze zeer veel indruk op me maakte.

Irritatie en ironie

Vaak citeert Staeck officiële uitspraken en verordeningen, waarin hij dan een enkel woord verandert. Samen met een sterk beeld krijgt de uitspraak een lijnrecht tegenovergestelde betekenis.

Het is begrijpelijk dat Staeck de CDU vele malen op een enorme wij-

ze irriteert. Dat is uiteraard de bedoeling van zijn goed doordachte en vaak geen speld tussen te brengen afbeelding op de affiche. Zo maakte hij b.v. in 1972 er één met alleen de woorden: „Die Reichen müssen noch reicher werden. Wählt Christdemokratisch”. Het aanplakken van dit verkiezingsbiljet bezorgde Staeck een proces. Maar niet direct. De CDU moest eerst eens goed nadenken over de herkomst en betekenis van deze uitspraak, die haar bekend in de oren klonk. Zelf zegt Staeck bij de beoordeling van de hierboven genoemde affiche, dat hij nog al eens gebruik maakt van het gebrek aan ironie, waaraan de Duitsers voor het merendeel leiden. Ze nemen dit soort affiches letterlijk en ze denken dat het om een bekendmaking gaat.

Op onze planeet zijn levensgroot een aantal problemen aanwezig, waarvan er een aantal al voor de oorlog bestonden. We noemen een gigantische werkloosheid, oorlogsdreiging, honger en armoede, racisme, milieuvernietiging, opkomend fascisme, leugens van machthebbers en wat al niet meer. Staeck brengt dit alles op onnavolgbare wijze in beeld op aansprekbare affiches en prentbriefkaarten.

We zien vliegtuigen en andere moordwapens met daaronder: De vrede brengt arbeidsplaatsen in gevaar. In den beginne was er het geld: een grote stapel bankpapier met daarachter een kerk. Een van de

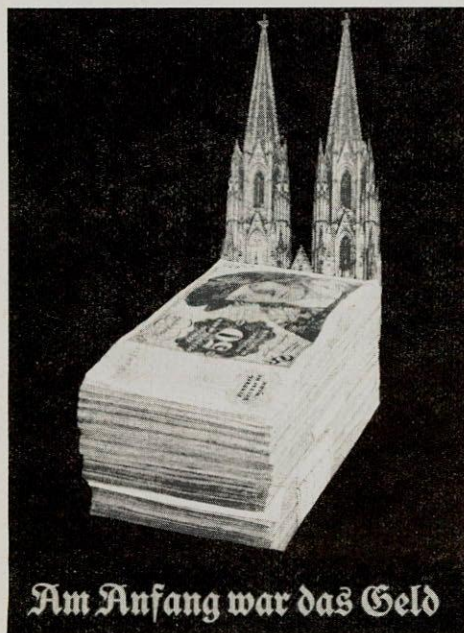
Jeder 2. Deutsche hat ÜBERGEWICHT

twee Duitsers weegt te zwaar, daaronder twee hongerige zwarte kinderen met lege schotels. De gedachten zijn vrij: een afbeelding van een leeg sardineblikje op de plaats waar het hoofd zit.

De fotomontage zoals door Klaus Staeck toegepast, is een fantastisch middel om de sociaal-politieke realiteit inzichtelijk te maken. Zijn groot kunstenaarschap staat daarvoor borg!

Jan Kooijman

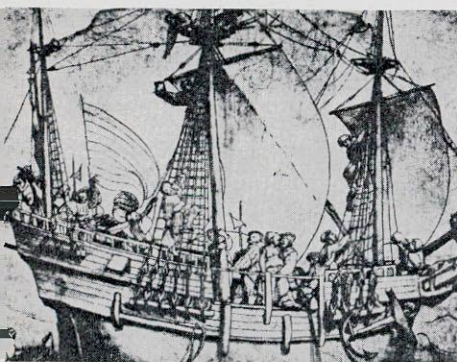

boeken bladen brochures

Strijd op zee

Alweer enige tijd geleden verscheen „Strijd om de Wereldzeeën” van de Duitse historicus Prof. Hellmut Diwald. Het bijzondere van dit boek is, dat het tweeduizend jaar geschiedenis bekijkt vanuit het gezichtspunt van de zee. De zee als politieke machtsfactor. Uiteraard begint zijn geschiedenis met de Griekse Oudheid. Het zwaartepunt van dit boek ligt bij de opkomsten van de grote zeemachten Portugal, Spanje, Nederland, Frankrijk, Engeland, en recenter de Verenigde Staten en Rusland.

Talrijke bekende zeevaarders/veroveraars/admiraals laat hij op boeiende wijze de revue passeren (o.a. Michiel de Ruyter).

In het laatste gedeelte van zijn boek beschrijft hij de op- en ondergang van de Japanse en Duitse vloten om Ensenslotte te eindigen met de jongste geschiedenis: de ontwikkeling van de Verenigde Staten en de Sowjet Unie tot grote maritieme machten. Door de vlotte stijl en de opgenomen bibliografie en index is „Strijd om de Wereldzeeën” niet alleen een boeiend leesboek maar zeker ook een waardevol naslagwerk.

„Strijd om de Wereldzeeën” van Hellmut Diwald werd uitgegeven door L. J. Veen te Utrecht. Prijs f 39,50.

1940

In zijn boek „1940, de wereld in vlammen” laat Richard Collier voor de lezer dit oorlogsjaar opnieuw beleven.

Bij het aanbreken van het jaar 1940 zijn grote delen van Polen bezet door Duitsland en is Rusland van de andere kant Polen binnengevallen. Rusland is tevens verwikkeld geraakt in een oorlog met de Finnen. In West-Europa is het nog rustig, al

is de dreiging van de naderende oorlog voelbaar. De belangrijkste gebeurtenissen uit dat jaar worden beschreven:

- de Duitse aanval op het Westen
- de mislukte operatie van de Engelsen in Noorwegen
- de ondergang van het Franse leger
- de nederlaag van de Engelsen bij Duinkerken en de evacuatie van 400.000 mensen
- de slag om Engeland

Aan het einde van het jaar 1940 heeft Hitler het Westen in zijn macht en neemt hij de beslissing om nu het Oosten aan zich te onderwerpen. Dit, chronologisch behandelde, belangrijke oorlogsjaar 1940 wordt vlot beschreven.

„1940, de wereld in vlammen” van Richard Collier werd uitgegeven bij Omegaboek, Amsterdam. Prijs f 34,50.

Normandië

Voor een breed publiek toegankelijk verscheen enige tijd geleden een vertaling van een reeds in 1964 uitgekomen Engelse editie over de landing in Noord-Frankrijk (1944). Titel van het boek „De slag om Normandië” geschreven door Alexander McKee.

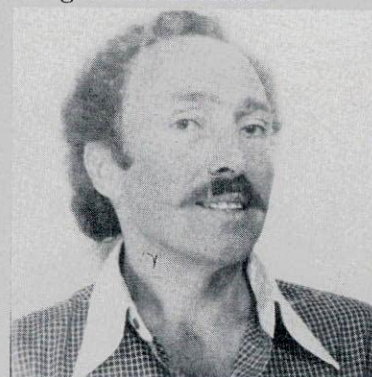
Met het algemeen verbreide misverstand, dat met het slagen van de invasie op 6 juni 1944, de strijd in Normandië bekeken was, rekent de auteur nadrukkelijk af. Uitvoerig wordt verslag gedaan over de langdurige gevechten in Normandië van de geallieerden (juni-augustus 1944) met veel aandacht voor de strijd om Caen. McKee is in zijn boek niet zuinig met kritiek. Zo noemt hij het platbombardeerders van Caen volstrekt zinloos en beticht hij de hogere legerleiding nogal eens van foute inzichten.

Het boek is vooral geschreven vanuit

Nieuwe raadsman bij de KM

Vanaf 1 juni jl. is als raadsman bij de Koninklijke Marine (in het bijzonder bij het Korps Mariniers te Rotterdam en Doorn) werkzaam Jos de Miranda. Jos is 40 jaar en heeft jarenlange ervaring in diverse vormen van hulpverlening en vorming. Tevens is hij een aantal jaren dienstplichtig en beroepsmilitair geweest in Israël.

Als Dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging zijn wij ingenomen met het feit, dat er nu uiteindelijk een tweede collega-raadsman (naast Hans Schonk) binnen de K.M. de militaire mens van dienst kan zijn. Jos zal, behalve het werk voor het Korps, ook de zorg hebben voor de overige KM-eenheden in het Midden en Westen van Nederland.

Graag hadden wij hier tevens bij u willen introduceren de beide - door het Humanistisch Verbond reeds enige tijd geleden aan de minister van defensie voor benoeming voorgedragen - kandidaat-raadslieden voor de vacatures in Wezep en Schaarsbergen. Door overmacht zijn deze benoemingen echter helaas tot op heden nog niet gerealiseerd.

Joos Sinke, hoofd-raadsman

wat ik je brom: die gaspijp zit vol russen

de beleving van de gewone soldaten. Een zeer leesbaar boek!
„De slag om Normandië” door Alexander McKee is een uitgave van Omega-boek, Amsterdam. Prijs f 34,50.

Thriller (1)

Jack Benning (pseudoniem van de zeeman/schrijver J. C. Bijkerk) schreef een thriller over een aktueel politiek thema „Codewoord Backpay”.

Het is het verhaal van een groepje mannen die besluiten de Nederlandse regering te dwingen de achterstallige salarissen van de tijdens de 2e W.O. in Japanse kampen verblijvende ambtenaren en ex-militairen alsnog uit te betalen. Om dat voor elkaar te krijgen worden de minister-president en enkele ministers gegijzeld door hen op spektakulaire wijze over te brengen naar een eilandje voor de Noorse kust.

De regering gaat niet direkt in op de eisen van de gijzelaars, maar als één van de gegijzelde ministers wordt teruggedrukt met een zeer belastend dossier wordt alsnog toestemming gegeven 800 miljoen gulden aan achterstallige salarissen uit te betalen. De nadruk in deze thriller ligt niet zozeer op het avontuurlijke, maar meer op het de ex-gevangenen aangedane onrecht.

„Codewoord Backpay” van Jack Benning werd uitgegeven door Sijthoff te Alphen a/d Rijn. Prijs f 19,50.

Nieuw Guinea

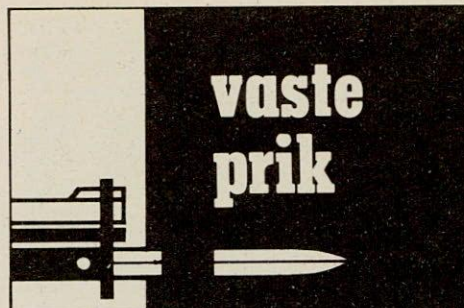
Van de hand van de politikoloog en freelance journalist Chris van Esterik kwam in dit Nieuw Guinea-jaar (20 jaar geleden werd Nieuw-Guinea aan Indonesië overgedragen: zie ook EGO-oktober 1982) een zeer opmerkelijk boek uit: „Nederlands laatste bastion in de Oost”.

Uiteraard een beschrijving van de gebeurtenissen en ontwikkelingen in dit drama. Maar Van Esterik laat het daar niet bij. Hij analyseert welke politieke, economische en internationale factoren een rol hebben gespeeld in deze zgn. „Nieuw Guinea kwestie”. Zeker niet het minst interessante deel in dit boek gaat over de lobby die het bedrijfsleven (Shell, Unilever en de Nederlandse Handel Maatschappij, de latere ABN) in de hele kwestie heeft gespeeld. Via onderzoek van de auteur in het archief van de toenmalige fractieleider van de KVP, prof. Romme, wordt een geheel nieuwe kijk gegeven op de entree van Luns in de buitenlandse politiek.

Een zeer interessant boek. „Nederlands laatste bastion in de Oost” van Chris van Esterik werd uitgegeven door Uitg. In den Toren te Baarn. Prijs f 29,50.

Marechaussee-schandaal

Martin Schouten schreef de geschiedenis van het vooroorlogse schandaal „De zaak Oss”. In het kort komt het hierop neer. In 1938 neemt de katho-

EGO: op het scherp van de rede

de aarde is aan de polen al afgeplat

prinsjesdag des voordeels

in formatie vliegen

politiek: kennissen is macht

na te zijn afgericht kan een soldaat naar de maan lopen

de zwaarste schouders dragen de meeste roos

in tijd van nood gaat één van de vijf op de loop

dienst: van loslopen tot samen hangen

overleven: kwestie van windrichting

EGO herweegt je gram

emancipatie: strijk en zet

zelfs uit de tijd die we hebben is de rek

op z'n elf-en-dertigste was ie al premier

oorlog: bloed link

vrede: 't absolute einde

welvaart: groei aan de grenzen

GV-er: zielepoot

soldaat: iemand met lood in de schoenen

EGO: fronttaai

lieke minister van justitie Goseling meer dan disciplinaire maatregelen tegen de in het Brabantse Oss gestationeerde brigade van de marechaussee. In het jaar daarvoor roeide dezelfde marechaussee (m.n. in de persoon van wachtmeester De Gier) de ergste maffiabende uit, die Nederland ooit gekend heeft. Een bende die de streek rond Oss jaren terroriseerde: dieven, plunders, messenstekers en moordenaars. De gemeentepolitie was „machteloos”, maar de

Zouden de hogere ambtenaren al zoveel in hebben moeten leveren?

marechaussee arresteerde in snel-treinvaart 72 lieden. De brigadeleden werden daarop door koningin Wilhelmina persoonlijk gedekoreerd. Toen de marechausseebrigade na de „grote” misdaad zich ook ging bezighouden met de „kleine” misdaad ontstonden er problemen. Weliswaar moest de directeur van Organon wegens onzedelijke gedragingen jegens vrouwelijke personeelsleden 1½ jaar brommen, maar twee andere zaken werden geseponeerd. Een bankier die wegens oplichting en verduistering door de marechaussee was gearresteerd werd vrijgelaten. De man had belangrijke relaties (o.a. de prokureur-generaal). Toen ook nog twee pastoors uit Oss door de marechaussee werden verhoord i.v.m. omvangrijke zedendelikt (de een met jongens, de ander met meisjes) nam de bisschop direct contact op met de prokureur-generaal, die de verhoren gelastte stop te zetten. De minister nam maatregelen: geen politionele taken meer voor de marechaussee en overplaatsing van de leiding. De zaak Oss kwam tot een behandeling in de Kamer (vier dagen(!), juni 1939) waarbij een Kamermeerderheid (met uitzondering van de Rooms Katholieke Staats Partij) zich tegen de minister keerde. Waarop minister Gosseling aftrad.

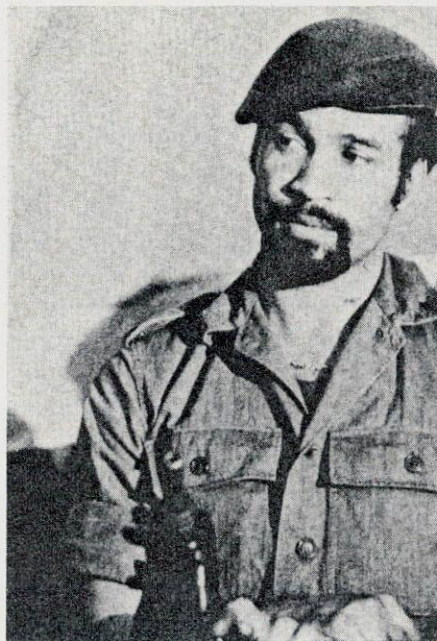
Wachtmeester De Gier, de hoofdpersoon in deze affaire, vecht voor eerherstel de zaak aan bij het ambtenarengerecht maar zijn verzoek wordt ongegrond verklaard. Daar een Kamermeerderheid (RKSP+ AR+ CHU) geen heil zag in een parlementaire enquête, de regering Colijn viel en de nieuwe regering De Geer, aan de vooravond van de 2e W.O., geen behoefte had de, tot een politiek schandaal uitgroeide zaak weer opnieuw te bezien, ging „De zaak Oss” de doofpot in.

Martin Schouten haalde deze er weer uit. Het boek (een „must” voor iedere marechaussee), dat eerder in afleveringen in de Haagse Post verscheen, laat zich lezen als een uitstekende dektieve.

„De zaak Oss” van Martin Schouten verscheen bij de Bezige Bij. Prijs f 19,50.

Suriname

In het boek „Staatsgreep in Suriname” heeft de journalist Henk Boom de opstand van de sergeanten chronologisch beschreven. Boom was de enige Nederlandse dagbladjournalist die toen de revolutie uitbrak, februari 1980, in Suriname vertoefde. Hij registreerde de gebeurtenissen die zich in sneltreinvaart voordeden. Zeer informatief en verhelderend is zijn beschrijving van de aanloop tot de staatsgreep: de moeilijke politieke situatie van Suriname aan de vooravond van de algemene verkiezingen, de hachelijke positie van premier Arron, de sociaal-ekonomische problemen en het vakbondskonflikt

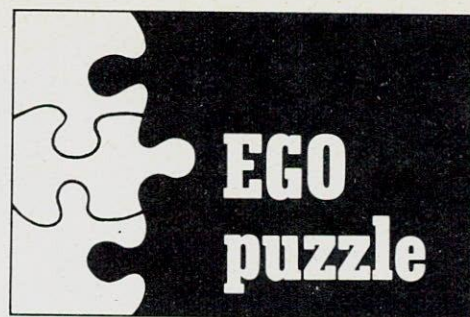

met de door de regering niet erkende Bond van Militair Kader. Dit konflikt (de overgang van vrijwilligers naar beroepsdienst) leidt uiteindelijk tot de staatsgreep. Voor hen die de Surinaamse geschiedenis op de voet willen blijven volgen een aanbevelenswaardig boek, dat door het register ook als naslagwerk bruikbaar is. „Staatsgreep in Suriname” van Henk Boom werd uitgegeven door L. J. Veen te Utrecht. Prijs f 19,90.

Thriller (2)

Onlangs verscheen nog een thriller over een hoogst aktueel politiek thema. In „Het geweten van Adriaan Kievit” van Roland van Heuven gaat het over de plaatsing van kruisraketten op Nederlands grondgebied. De hoofdpersoon in dit boek, Oskar Kramer, is medewerker van het Rijksbureau voor de Opsporing van Oorlogsmisdadigers. In die hoedanigheid onderzoekt hij oude dagboeken van Nederlanders, die tijdens de 2e W.O. in Duitse krijgsmacht waren getreden. In een dronken bui vertelt hij aan zijn vriend, de journalist Jeroen Prinsen, dat hij de naam van de minister van defensie, Kievit, in het dagboek van een SS-vrijwilliger heeft gelezen.

Via tumultueuze verwickelingen ontdekken Oskar en Jeroen betrokken te zijn bij een verregaand politiek komplot. Inzet van alles: de plaatsing van kruisraketten. Zoals de

Vergelijkingen

Zoals afgesproken hebben we de goede oplossingen van de puzzel uit het juni/juli nummer en de zandloper uit het aug./sept. nummer bij elkaar opgeteld. We kwamen nu boven de 25 goede oplossingen uit. De winnaars van de boeken- of platenbon zijn geworden:
1e prijs f 25,- Bureau voorlichting - vliegbasis Leeuwarden;
2e prijs f 15,- G. H. Smits - Elst;
3e prijs f 10,- D. Heuvelman - Hoogblokland.

De puzzel van deze maand is een **vergelijking**. Door de letters van de woorden anders te rangschikken ontstaan er synoniemen, bijv. fietser = wielrijder.

Eventuele prijswinnaars maken we bekend in het januari-nummer van EGO.

1. iel + tim = r + s + eng
2. ien + fa = zon + el + no
3. mei + si + os = wig + te + lang
4. ino + iep = min + neg
5. rups + out = leg + est + at

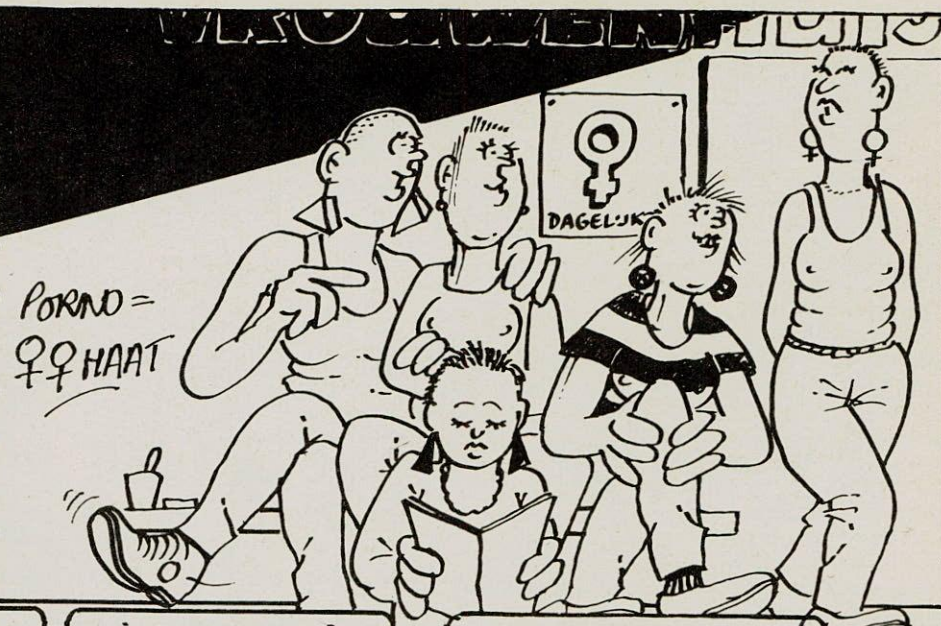
Stuur de oplossingen van deze vergelijking **voor 5 december a.s.** naar: EGO-redactie, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC ZEIST. Vergeet niet de voorkeur voor een boeken- of platenbon te vermelden.

titel al aangeeft, draait het allemaal om de gewetensbezwaren van de minister van defensie, Adriaan Kievit, die, in het nauw gedreven, uiteindelijk zelfmoord pleegt. „Het geweten van Adriaan Kievit” van Roland van Heuven werd uitgegeven door L. J. Veen te Utrecht. Prijs f 22,50.

Wim Heij

EGO laat in het uiterste geval met zichzelf spotten

FEMINISTES!?!

PORNO =
♀♀ HAAT

HOE KOM IK DÀÀR
HEELHUIDS LANGS..

NIET TE ANTI-
MANNELIJK....

..MAAR OOK NIET
TE STOER....

..EEN BEETJE
NEUTRAAL
DAN MAAR!

adriaan

adriaan
©1982